

БИБЛИОТЕКА

ИЗДАНИЕ НА НАРОДНАТА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

2'2007 ГОДИНА XIV

ISSN 0861-847X

СПИСАНИЕ ЗА БИБЛИОТЕЧНА ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

БИБЛИОТЕКА

ГОДИНА XIV. 2'2007

ГЛАВЕН РЕДАКТОР АЛЕКСАНДРА ДИПЧИКОВА

РЕДАКТОР ПЕТЪР ВЕЛИЧКОВ

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ: АЛЕКСАНДЪР ДИМЧЕВ, АНЕТА ДОНЧЕВА,
АНИ ГЕРГОВА, АНТОАНЕТА ТОТОМАНОВА, БОРЯНА ХРИСТОВА,
ДОНКА ПРАВДОМИРОВА, ЕЛЕНА ЯНАКИЕВА, ЕЛИСАВЕТА МУСАКОВА,
НИНА ШУМАНОВА, СТОЯНКА КЕНДЕРОВА

ДИЗАЙН АНИ КОЛЧЕВА

ПЕЧАТНИ КОЛИ 4. ФОРМАТ 16 / 70 X 100. ТИРАЖ 360.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“. 1037 СОФИЯ,
БУЛ. „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“ 88

ТЕЛЕФОНИ НА РЕДАКЦИЯТА: 988 28 11 (304, 287, 206).

E-mail dipchikova@nationallibrary.bg; peturveli4kov@abv.bg

ПЕЧАТНИЦА НА НБКМ, СОФИЯ 2007

РЪКОПИСИ НЕ СЕ ВРЪЩАТ. ISSN 0861-847X

От 14 до 18 май т.г. в Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ ще бъде експонирана изложбата „Визия на библиотеката“. Тази уникална изложба представя новопостроени или санирани сгради на библиотеки от Европа и САЩ. Фотоснимките на интериори и екстериори, плановете-скици, основните данни и обясненията, документирант, че днес функционалността и естетиката определят в еднаква степен концепциите за подреждането на новите библиотечни сгради, санирането и преустройството на старите. Това правило е валидно както за научните, така и за обществените библиотеки. Централното положение, например в разширилото се през вековете градско ядро, ги извежда в обсега на дискусиите за градската архитектура. 23 фотоплакмата нагледно илюстрират как библиотеките изпълняват задачата си освен да осигуряват информация, но и да са места за общуване, и за обмен на идеи и дискусии. След обединението на Германия бяха построени нови библиотеки, преди всичко в източните провинции. Те привлякоха вниманието в интернационален план – като концепции и като архитектура. Така „Визия за библиотеката“ ни дава представа за тенденциите в строителството на по-новите библиотеки.

Отдел „Библиотечна координация“

Хонорари не се изплащат. Всеки автор получава по 1 брой от списание „Библиотека“, в който е поместен негов текст.

Приемен ден за автори – сряда от 14 до 15 часа.

С ъ д ъ р ж а н и е

С ъ б и т и я

ВАНЯ ГРАШКИНА

7 11 МАЙ – ПРОФЕСИОНАЛЕН
ПРАЗНИК НА БИБЛИОТЕЧНИТЕ
СПЕЦИАЛИСТИ

К н и г о в ъ з р а ж д а н е

16 СТАРТИРА СТРАТЕГИЯТА
„КНИГОВЪЗРАЖДАНЕ“

АНТОАНЕТА ТОТОМАНОВА

23 СИГНАЛНА ИНФОРМАЦИЯ ЗА
КНИГИТЕ И ДРУГИТЕ ВИДОВЕ
САМОСТОЯТЕЛНИ ИЗДАНИЯ,
ДЕПОЗИРАНИ В НБКМ

Ю б и л е й

АНЯ ДЖЕНЕВА

26 ОРИЕНТАЛСКИЯТ ОТДЕЛ
ЩЕ ГО ИМА ВИНАГИ
Разговор със
ст.н.с. I ст. д-р Стоянка Кендерова

А к т у а л н о

НАДЯ ТЕРЗИЕВА

32 БЪЛГАРСКИЯТ
ИНФОРМАЦИОНЕН
КОНСОРЦИУМ ОСИГУРЯВА
ВЪЗМОЖНОСТИ

П р о ф е с и я

ЕЛИ ПОПОВА

38 ЕВРОПЕЙСКАТА ТЕМА
И ЧИТАТЕЛИТЕ В НАВЕЧЕРИЕТО
НА ПРИЕМАНЕТО НИ В ЕС

МИЛЕНА МИЛАНОВА

42 МЕТА-ДАННИ –
ХАРАКТЕРИСТИКИ

П р е м и е р а

РАДКА КОЛЕВА

51 ЮБИЛЕЕН СБОРНИК
„БИБЛИОТЕЧНИ ДИСКУРСИ“

О т к л и к

ДОНКА ПРАВДОМИРОВА

56 КОГНИТИВНО ИЗСЛЕДВАНЕ
ЗА ПРОФ. Т. БОРОВ

ЦВЕТАНКА ПАНЧЕВА

58 БИОБИБЛИОГРАФИЯ НА
ЕМИЛИЯН СТАНЕВ

IN MEMORIAM

63 ЙОХАН ДАУТЛИЕВ
ПЕТЪР ПАРИЖКОВ

*Скъпи колеги
от Националната Библиотека
и от всички български библиотеки,*

За мен е голяма чест да ви поздравя с нашия професионален празник. Символично е това, че определихме за него една от най-хубавите дати в църковния ни календар - 11 май - денят, в който честваме паметта на нашите първоучители св. св. Кирил и Методий. Както е известно, този празник, обединяващ двата дни на успението им (14 февруари и 6 април) е бил честван за първи път през 1857 г. в Пловдив. След това постепенно се е превърнал в една от емблемите на Българското възраждане. В онези години предците ни са водили в истинския смисъл на думата борба, за да въздигнат светите Кирил и Методий като български символи, а делото им да бъде признато като част от българския принос в световната цивилизация. Това дело е било за тях свято и всепобеждаващо. Свързвайки България неотменимо с великите имена на светите братя, както можем да оценим сега от дистанцията на времето, 155 г. по-късно, те - възрожденските интелектуалци - са направили много важен културен, духовен, политически, граждански и даже цивилизационен избор. Днес ние също сме изправени пред избор -

избор на път за утвърждаване на библиотекарската професия и за себеутвърждаване. И, както се вижда, препотвърждаване избора на предците си. С приемането на 11 май за нашия свят ден, ние приемаме за своя съгда библиотеката като начин на мислене и живот, избираме да извървим духовния път на нацията.

Знам, че често пъти работата ни носи огорчения и разочарования, които са най-вече в сферата на материалното. В нея обаче има и много радост, удовлетворение и светлина. Затова ви пожелавам да намерите сили да виждате само хубавото в тази дейност и да продължавате да възприемате библиотекиите като своя лична кауза. Нека по стародавна традиция всяка година на 11 май да поднасяме заедно цветя и венци пред паметника на светите Кирил и Методий с чувство на изпълнен дълг към Отечеството, към историческата памет на човечеството и към себе си!

Честит празник! На многая лета!

*Проф. д-н Боряна Христова
Директор на Народна библиотека
„Св. Св. Кирил и Методий“*

11 МАЙ – ПРОФЕСИОНАЛЕН ПРАЗНИК НА БИБЛИОТЕЧНИТЕ СПЕЦИАЛИСТИ

ВАНЯ ГРАШКИНА

За първа година ние, българските библиотекари, ще празнуваме деня на светите братя Кирил и Методий и като свой професионален празник. Дългогодишните усилия на Съюза на библиотечните и информационни работници се увенчаха с успех. С Решение на МС № 344 от 11.05. 2006 г. 11 май бе обявен за професионален празник. Този ден ще празнуват над 6700 библиотечни специалисти в страната. Макар и закъсняло, това е заслужено и важно признание за нашата професия и нейния статут, за ролята, която ѝ е отредена в образователното, научното, културното и не на последно място – социалното и икономическото развитие на страната. Празникът е повод за по-високо самочувствие, но не само това. Той е повод за равносметка на свършеното, за преглед на постиженията и на предстоящите предизвикателства.

През трудните години на прехода тези от нас, които останаха на попрището на библиотечната професия, бяха подложени на сериозни изпитания. Оскъдните бюджетни средства ни изправяха пред неудобството да даваме отрицателни отговори на читателите, които търсеха новите български и чужди издания в библиотечните фондове. В много от библиотеките, освен нови книги, вестници и списания, нямаше отопление,

нямаше компютри и друга техника, дори телефоните не работеха, а заплатите бяха сред най-ниските в сферата на културата. Не само това – много библиотеки бяха засегнати от реституцията и от други решения на държавната и местната власт за настаняване на административни и други „важни“ структури в библиотечни помещения. Това наложи преместване на стотици хиляди томове, борба за отстояване на интересите не само на библиотеките, но и на техните читатели, чиито права да ползват библиотечни услуги бяха засегнати сериозно. За съжаление това бе борба с вятърни мелници. Нашите протести изпращахме до всички нива на държавната и местните власти, но те не бяха чути. Засегнати бяха едни от най-богатите книгохранилища в страната, като РБ „П. Яворов“ в Бургас, РБ „М. Георгиев“ във Видин и много други. Оказваше се, че за книжовното наследство са загрижени единствено библиотекарите.

Значителна част от библиотечните специалисти бяха съкратени, което бе следствие не само от закриването на около 30% от библиотеките. Персоналът намаля драстично и в най-големите и важни за страната библиотеки, като Народната библиотека и големите научни библиотеки, а също така в регионалните и читалищни библиотеки. В много

училища длъжността „библиотекар“ вече не съществува.

Може да се пише още много за не-сгодите, за пренебрежителното, обидно и понякога безотговорно отношение към проблемите на библиотеките и библиотечните специалисти от страна на държавата, общините и на организациите, в чиято структура функционират библиотеки. Всичко това се отрази сериозно на професионалното самочувствие и много от колегите развиха инстинкт за самосъхранение, изолираха се и просто оцеляваха. Прекъснати бяха редица международни контакти, членства в Международната федерация на библиотечните асоциации, в други международни библиотечни организации.

И докато българските библиотекари се бореха за своето и на библиотеките си оцеляване, световните тенденции се променяха с бързи темпове. В развитите страни се разработват и прилагат в практиката нови концепции за библиотеки, като:

- ✓ образователни, информационни и културни институции, играещи ключова роля в осигуряването на свободен и безплатен достъп до информация на социално слабите слоеве на обществото, хората с увреждания, децата, възрастните хора и др.;

- ✓ основни пунктове за интернет – достъп и за обучение на възрастното население за ползване на интернет;

- ✓ информационни центрове, предоставящи онлайн информационни услуги, базирани на изградени интегрирани библиотечно-информационни системи във всяка библиотека. Посредством информационните технологии, библиотеките осигуряват информация без простран-

ствени и езикови ограничения и са неотменна част от системата на образованието и научно-изследователската дейност;

- ✓ културни институции, които носят отговорността за опазването и достъпа до книжовното наследство и неговото пропагандиране чрез дигитализация и други съвременни технологии.

Следвайки тези насоки, в редица страни се приемат национални стратегии за развитието на библиотечните мрежи като елемент на информационното общество или като част от културната стратегия на страните (Великобритания, Финландия, Ирландия, Хърватска, Чехия, Словакия, Полша, Румъния и др.). Напоследък в тези държави се работи върху нови стратегии за „дигиталната библиотека“, за виртуални библиотеки и др. Стартират нови европейски инициативи и проекти, като „Европейска дигитална библиотека“ и много други. На международните библиотечни форуми се дискутират проблемите за интелектуалната свобода, авторското право и библиотеките, за ролята им в осигуряването на свободен и равен достъп до информация. Приети са основополагащи документи, като манифестите на ЮНЕСКО за обществените и училищните библиотеки, за достъпа до интернет и много други.

Въпреки апокалиптичната картина, българските библиотекари не останаха изолирани и индиферентни към новостите. Десетилетните ни традиции в библиотечното образование, съществуващата приемственост, наличието на силни личности и лидери в професията са важни предпоставки, които не позволиха застоят и кризата да завладеят изцяло

гилдията. Нещо повече, в трудните години на прехода библиотечните специалисти, чиято цел бе не просто оцеляването, се стремяха да внедряват съвременните информационни технологии, да търсят възможности за обновяване чрез проекти, да създават международни контакти. Дълбоката професионална и лична мотивация са основният двигател на промените в нашите библиотеки през последните години. Всичко положително, което се случи в сферата на водещите библиотечни практики, на библиотечното образование и в развитието на библиотечно-информационните науки, бе дело на организираните усилия на професионалистите, за които да си библиотечен специалист е призвание.

Библиотекарите бяха едни от първите, които създадоха своята професионално-творческа организация още през 1990 г. Организация, чиято мисия е да се грижи за професионалното израстване, непрекъснатата квалификация, внедряването на високите технологични стандарти в практиката, стимулирането на научно-изследователската дейност, участието в разработката на националната библиотечна политика и нормативната база за библиотеките. СБИР бе сред първите професионални организации, приела свой Етичен кодекс през 2000 г., в който изцяло са защитени правата на читателите и тяхната лична свобода.

Библиотечната общност обедини и концентрира усилията си в нови направления в развитие, в разработката на програми и проекти. Сега с гордост можем да кажем, че: **библиотекарите превръщат библиотеките във важен субект на информационното общество.**

Първоначален тласък на автоматиза-

цията на големите научни и регионални библиотеки даде проектът „Национална автоматизирана библиотечно-информационна мрежа (НАБИМ)“, инициран през 1993 г. от СБИР и подкрепен от Фондация „Отворено общество“. Броят на библиотечните проекти за изграждане на локални мрежи расте ежегодно. Според данни от национално представително изследване, през 2006 г. внедрена система за електронен каталог имат Националната библиотека, около 90% от регионалните библиотеки, 68% университетските, 57% от отрасловите научни библиотеки и 27% от специалните. Завършената също по проект ретроконверсия на Репертоара на българската книга (1878–1944) от Народната библиотека доведе до ускоряването на процесите на ретроконверсията в национален мащаб. Значителни постижения в автоматизацията имат университетските, регионалните библиотеки, ЦБ на БАН, десетки читалищни библиотеки. През последните години усилено се работи за представянето на най-значимите библиотечни ресурси в интернет. Националната библиотека представя електронен каталог на националната книжнина, национален своден каталог на чуждите книги и периодика на над 200 големи научни библиотеки в страната. Университетската библиотека поддържа своден каталог на научната периодика в университетските библиотеки. По проекта „Академична регионална библиотечно-информационна мрежа в Североизточна България“ е създаден своден каталог на 6 университетски библиотеки в региона. Аналогичен е проектът „Цифрова библиотека“ на университетските библиотеки в гр. Пловдив, в резултат на

проекта функционира своден електронен каталог на книги, периодика и статии, обединяващ ресурсите на 3 университетски библиотеки в града.

Осигуряването на достъп до най-значимите рефератни и пълнотекстови бази данни в библиотеките е първостепенна грижа на библиотекарите. Поради ограничения достъп до интернет, първите национални проекти бяха фокусирани върху набавянето на компактдискове (1995). През 2002 г. бе създаден Български информационен консорциум (БИК), в който членуват 40 библиотеки. Консорциумът представлява страната в международния проект eIFL и осигурява достъп до базите данни на EBSCO Publishing, Oxford Reference Online, Emerald Fultext, InfoTrac Custom Journals и др. В рамките на консорциума се организира и коопериран абонамент за чужда научна периодика, както и споделяно ползване на ресурсите.

Голяма част от академичните, регионалните и отрасловите научни библиотеки използват системата за електронна доставка на документи за своите читатели, онлайн заявки за ползване на литература от фондовете на библиотеките, за поръчване на справки и др. Онлайн услугите се предлагат широко както от академичните, така и от големите обществени библиотеки.

През м. май 2006 г. бе завършена изследователската разработка „Готовност на българските библиотеки за превръщането им в центрове на знанието на информационното общество“, иницирана от СБИР, финансирана от Държавната агенция за информационни технологии и комуникации. Основните изводи и заключения предизвикаха заинте-

ресоваността на експертите и предприемането на незабавни мерки за създаването на национална библиотечно-информационна мрежа и обновлението на изоставащите библиотеки.

Библиотекарите продължават традицията и системно работят за насърчване на любовта към книгите и четенето.

Новите технологии не изместват традиционната функция на библиотеките, свързана с четенето и писменото слово. През 2006 г. СБИР подписа „Меморандум относно разработването на национална политика за четенето, изработване на общи позиции и предприемане на съвместни действия за устойчиво развитие на българското книгоиздаване, книготърговия, библиотеки и народните читалища в процеса на присъединяване на България към Европейския съюз“. В рамките на меморандума бе утвърдена национална програма „Четяща България“. Представители на СБИР участват в Консултативния съвет за разработването на Национална стратегия „Книговъзраждане“.

Съвместна инициатива на СБИР и Асоциация „Българска книга“ в рамките на програмата „Четяща България“ през 2006 г. бе провеждането на Национален маратон на четенето през миналата година, посветен на 23 април – Международния ден на книгата. Инициативата премина под патронажа на г-жа Зорка Първанова. В повече от 30 градове и села се проведеха четения в библиотеки, книжарници, галерии, музеи с участието на десетки хиляди граждани – от най-малките до най-възрастните. Особено ярко с интересните си идеи се откरोиха програмите на РБ Варна, Биб-

лиотека „Родина“ в Стара Загора, РБ в Хасково, РБ в Силистра, читалищната библиотека в село Нова Черна и др. В Стара Загора маратонът продължи 24 часа, като в него участваха и местните медии. Тази година маратонът ще се проведе за втори път, като целта е да се утвърди като ежегодна инициатива.

През ноември 2005 г. по съвместен проект на СБИР с Гьоте институт бе проведена научно-практическа конференция на тема „Четенето – инвестиция в бъдещето. Насърчаване на четенето в България и Германия“. Участваха над 30 библиотекари от обществени и университетски библиотеки. С подкрепата на Гьоте институт през 2006 г. се състояха поредица от семинари в София и Варна за изкуството да се разказват приказки.

Особено внимание в работата на обществените библиотеки се отделя на децата и детското четене. Десетки са проектите и програмите на библиотеките в тази насока, като например: „Да спасим любовта на децата към книгата и четенето“ на РБ в Пазарджик, на РБ Шумен за създаване на атрактивна интернет-страница на Детския отдел, програмите на Столична библиотека. Много библиотеки провеждат специална лятна програма за децата по време на ваканцията. Особено успешна е практиката на РБ Русе и нейната „Работилница за идеи“ – програма за деца без родители по време на лятната ваканция. Подобни програми има и Библиотека „Родина“ в Стара Загора. Инициативите на РБ Варна за децата в рамките на „Маратон на четенето“ са оригинални и иновативни: маратонът стартира с конкурс за най-много прочетени книги и се награждават първенците. Децата правят сандви-

чи с образите на любимите си герои, усвояват умения да правят корици на книги. Най-атрактивното събитие е „Нощта в библиотеката“, когато децата преживяват интересни и тайнствени приключения, прекарвайки една нощ в библиотеката.

На фестивала „Библио Образ“ в Москва през 2005 г. бяха представени програмите на българските библиотеки за насърчаване на детското четене. Интересът към нашия опит, и по-специално към Маратона на четенето, организиран от варненската библиотека, бе много голям.

Библиотеките са място за срещи и изяви на творците, място за дискусии върху новите произведения и гостоприемен дом за българските писатели и поети.

Библиотекарите са отговорни хранители на писменото културно наследство.

Опазването на писмените културните паметници, тяхната реставрация и консервация е основна грижа на библиотечните специалисти. През 1997 г. по проект на СБИР бе изработена Национална програма за опазване на библиотечните фондове, която не получи подкрепа от МК, но очерта най-сериозните и неотложни проблеми за решаване. Днес усилията на големите научни библиотеки са насочени към дигитализацията на ценните образци на писмената култура с цел да станат достъпни за широката публика. Народната библиотека оборудва дигитализационен център и разработи програма за дигитализация на най-богатата колекция от ръкописи, архиви и старопечатни издания на Балканите, която притежава. По сходни проекти работят Централната библиотека на БАН, РБ в Шумен, РБ във Велико Тър-

ново и други регионални библиотеки. РБ във Варна има богат опит в създаването на мултимедийни продукти, като дигитализира оригинални документи от краеведския фонд.

СБИР бе поканен да участва в изработването на проекта за закон за културното наследство, което е едно признание за ролята на библиотеките в опазването и достъпа до книжовното наследство.

Библиотекарите се стремят да превърнат библиотеките в място за равен достъп до информация за всички.

През последните години редица университетски и обществени библиотеки разработиха и внедриха успешни проекти за превръщането на библиотеките в достъпни места за хората с увреждания и хората в неравностойно положение, за разширяването на библиотечните услуги за всички, набавянето на подходящи библиотечни материали за тях и адаптирането на архитектурната среда. Тези проекти се разработват в сътрудничество с неправителствени организации, като Съюза на слепите, Центъра за независим живот, Централното управление на местата за лишаване от свобода, социалните служби в общините и много други. Много успешни проекти в тази насока имат регионалните библиотеки в Монтана, Добрич, Враца и Пазарджик, на Университетската библиотека и Библиотеката на УНСС. По мащабен проект в Библиотеката „Родина“ в Стара Загора са оборудвани работни станции за инвалиди и е адаптирана архитектурната среда. Много успешен е проектът „Бялата пътека“ на библиотеката при читалище „Кирил и Методий“ в Бургас. Завърши проектът на СБИР „Достъп до електронна информация за хората с ув-

реждания в българските библиотеки“, подкрепен от Британския съвет, в който участваха 31 библиотеки от различни селища на страната. С техните съвместни усилия бе създаден интернет портал, представящ библиотечни и пълнотекстови свободни електронни ресурси в помощ на хората с увреждания с графична и текстова версия. Оборудвани са 9 работни места със специализиран софтуер, чрез който се ползват интернет и печатни издания от незрящи. В рамките на проекта е разработено и методическо ръководство в помощ на библиотекарите за ползването на софтуера. Проектът завърши, но развитието на портала ще продължи с общите усилия на всички библиотеки, които подкрепят идеята библиотечните ресурси да станат достъпни за хората със зрителни проблеми. Голямо признание за резултатите от проекта е удостояването на създадената интернет-страница с наградата „IT проект на годината“.

Библиотекарите превръщат библиотеките в обществени информационни центрове.

Това е ново направление в дейността на българските библиотеки, която бе развита чрез проекта „Обмен на библиотечен опит: пътища за сътрудничество. Развитие на обществени информационни услуги“. Проектът е един от най-мащабните за СБИР и е финансиран от Държавния департамент на САЩ, Бюрото за културен и образователен обмен. В него участват 17 публични библиотеки от България и 17 от САЩ (Колорадо и Айова). Основните му цели е да се увеличат възможностите на българските библиотеки за осигуряване на обществени информационни услуги в онлайн

режим за местната администрация и гражданите; да се подобри разбирането и подкрепата на българското правителство и обществените лидери за ролята на библиотеките в демократичното общество; да се използват партньорските библиотеки като среда за споделяне на информацията за двете страни; да развива постоянна мрежа от партньорски библиотеки, които ще търсят допълнително финансиране чрез неправителствени организации за осъвременяване на технологиите в българските библиотеки. В резултат в пет библиотеки са изградени пилотни обществени информационни центрове. 17 библиотекари специализираха в партньорските си библиотеки и проучиха опита за създаване на обществени информационни центрове (ОИЦ). Проведени бяха 12 регионални семинари и са обучени над 400 библиотекари от 180 библиотеки. Издадено е ръководство в помощ на създаването на обществен информационен център. Функционира уебсайт на проекта, като част от него е порталът за обществена информация с над 700 линка към полезни интернет ресурси. Мнозинството от библиотеките-участници в проекта предлагат виртуални справочни услуги. Убедени в идеята за социалната роля на библиотеката, безплатен интернет за своите читатели предлагат: библиотека „Зора“ в Сливен, РБ в Разград, Библиотека „Родина“ в Стара Загора и други партньори по проекта.

Проектът изигра и продължава да играе важна роля за издигане на авторитета на обществените библиотеки, като чрез една нова роля се представи информационната и социалната им функция.

Библиотекарите лобират за своята кауза: Национална библиотечна седмица.

Дълги години опитите за поставяне на проблемите на библиотеките и професията ни пред органите на законодателната и изпълнителната власт бяха посрещани с голяма доза негативизъм. Дадохме си сметка, че представата, която битова за библиотеките и професията ни са далече от очакваното. Ясно бе, че е необходимо с повече самочувствие да покажем на обществото какво правят, какво предлагат и към какво са устремени съвременните библиотеки. Воде ни от убеждението, че проблемите на библиотеките не са проблеми на библиотекарите, а проблеми на обществото, предприехме решителни действия към привличане на вниманието на обществеността, изпълнителната и законодателната власт към широката и многообразна дейност на библиотеките, към възможностите, които имат те за по-активна роля в решаването на образователни, социални, културни задачи. През последните години осъзнахме, че са необходими последователни действия за привличане на вниманието към библиотеките и тяхната ключова роля в развитието на информационното общество, в т.ч. и информационната грамотност, в изграждането на икономика на знанието и ученето през целия живот; в опазването и достъпа до културното наследство; в реализацията на проекта за електронно правителство.

СБИР стана инициатор и организира първата по рода си национална кампания – Национална библиотечна седмица, която се проведе в навечерието на 24 май под патронажа на председателя на

40-то Народно събрание г-н Георги Пирински под девиза: „Библиотеката – инвестиция в бъдещето“. Участваха 48 библиотеки от 28 градове и села в страната. Наред с откриването на изложба в парламента и провеждането на дискусия за библиотеките, в различните градове се проведеха срещи на библиотечните специалисти с депутати от съответните избирателни райони, с представители на изпълнителната и местната власт. Много библиотеки получиха конкретни резултати от тези срещи. По време на обявените дни на отворени врати в библиотеките над 4800 граждани станаха читатели, а интернет се ползваше безплатно.

Тази инициатива доказва, че трябва да имаме самочувствието да покажем какво правим и да бъдем горди с постигнатото.

Библиотекарите работят за обновяване на нормативна база за библиотеките.

Един от най-новите проекти, в който участва СБИР съвместно с Министерството на културата, е „Правна регулация за библиотеките и библиотечно-информационните дейности“. Проектът е подкрепен от Британския съвет. За първи път ще бъде предложена система от нормативни документи за библиотеките. Следвайки опита на развитите страни, изработихме нов тип документи с препоръчителен характер за отделните видове библиотеки – стандарти. Разработен бе законопроект за обществените библиотеки и предложения за промени в Закона за задължителното депозиране на печатни и други произведения.

Библиотекарите повишават своето образование и квалификация.

Съвременното и качествено образо-

вание на библиотечните специалисти е залог за успешното развитие на библиотеките. Преобразуването на Колежа по библиотечно дело в Специализирано висше училище по библиотечни и информационни технологии (СВУБИТ) е една осъществена мечта на поколения библиотечни специалисти. Понастоящем в СВУБИТ, в Катедрата БИН към Философски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ и в други вузове се обучават библиотечни специалисти по съвременни програми. Правото на обучение по докторантски програми е гаранция за приемственост и осигуряване на преподавателски и научни кадри за бъдещето.

През 2001 г. по проект, подкрепен от Регионалната програма на „Отворено общество“ в Будапеща, СБИР създаде Център за непрекъсната квалификация на библиотекарите. За изминалия период са проведени над 80 краткосрочни курса и са обучени над 850 библиотекарите от цялата страна. Постави се началото на планиране на квалификационните начинания в отделни библиотеки чрез програми за квалификация на персонала. Наред с дейността на центъра се провеждат редица регионални и общински квалификационни инициативи.

Научно-изследователската дейност в областта на библиотечно-информационните науки има сериозни постижения.

Създаването на два специализирани научни съвета по библиотечни и информационни науки значително облекчи процедурите за кариерно развитие на учените и изследователите в областта на книгознанието, архивистиката, библиотекознанието, информационните науки.

Научно-изследователската дейност на Народната библиотека и на висшите училища има силно изразен приложен характер и кореспондира с нуждите на библиотеките. Трудно е да се изброят десетките книги и стотици научни статии, публикувани у нас и в чужбина от библиотечните ни специалисти. Издаването на енциклопедия „Българска книга“ под редакцията на проф. Гергова е един ярък пример за значимо постижение.

Внимание заслужават и много други успешни насоки на развитие, като програмите за информационна грамотност на университетските библиотеки, богатата и многообразна културна дейност, издателската дейност на библиотеките.

Макар и по-бавно и по-трудно, отколкото бихме желали, българските библиотеки все повече се съизмерват със съвременните насоки и постижения; участват в европейски мрежи и проекти, като PULMAN, CALIMERA, CERTIDoc, AITMES и др., в международни инициативи, като кампанията на ИФЛА @вашата библиотека и много други.

В навечерието на празника можем да припомним и редица проблеми, които са ни до болка познати от години, като състоянието на сградния фонд и оста-

рялата материално-техническа база, недостатъчното финансиране за нови поступления и за капиталови разходи на библиотеките и много други.

Тревожни са някои данни за библиотечния персонал в страната. Наблюдава се намаляване на заетите в библиотеките. През 2006-а, в сравнение с 2000 г., работещите в библиотеките са с 570 по-малко. Тревожен е и фактът, че средно 43% от библиотечния персонал през 2006 г. е без библиотечна квалификация. В читалищните библиотеки това са 55% от заетите. Наблюдава се и сериозно застаряване на персонала. Над 50% от работещите са на възраст над 45 години. Причините са повече от ясни — ниско заплащане, непривлекателни условия за работа, липса на работеща система за кариерно израстване. Бъдещите усилия на общността трябва да бъдат насочени приоритетно към работа за издигане на социалния статут на професията ни.

Традиционното уважение и респект към библиотеките ни задължават да вървим напред, защото бъдещето на българските библиотеки зависи от готовността и мотивацията на библиотечните специалисти да извършат докрай промяната, за да посрещнем очакванията на обществото.

Премиера

На 26 април т.г. в Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ бе представена първата самостоятелна книга на известния културен деец Емил Басат „Преводът — лица и маски“, издадена от „Райндал“. За книгата говориха проф. д-р Боряна Христова, издателката и авторът.

Бяха пуснати на запис гласове на няколко от преводачите, чиито интервюта са включени в книгата. Повече от 20 години Емил Басат е разпитвал някои от най-известните български преводачи и чрез тази книга, дори и когато те не са между нас, споменът за тях остава.

Книговъзраждане

СТАРТИРА СТРАТЕГИЯТА „КНИГОВЪЗРАЖДАНЕ“

КУЛТУРНИ ДЕЙЦИ, КНИГОИЗДАТЕЛИ И ТЪРГОВЦИ ОБЕДИНИХА УСИЛИЯТА СИ ЗА НАСЪРЧАВАНЕ НА ЧЕТЕНЕТО

На 4 април т.г. Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ беше домакин на третата среща по инициативата „Книговъзраждане“ – първата стратегия за развитие на българския книжен пазар. Тя е проект на Германо-българското техническо сътрудничество, изпълняван от GTZ от името на германското министерство на икономическото сътрудничество и развитието (BMZ). Стратегията е съвместна инициатива на българското Министерство на културата и Асоциация „Българска книга“. Задачата за изработването ѝ бе възложена на консултантски екип на първото заседание на Консултативния съвет, което се състоя през септември 2006 г. в Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“. Първият вариант на стратегията бе представен за обсъждане на Второто заседание на Консултативния съвет през декември с.г. Така стартира процедурата за съгласуване на целите ѝ с всички държавни институции и неправителствени организации, които имат отношение към тази дейност.

Третото и решаващо заседание беше открито от директора на Народната библиотека проф. д-р Боряна Христова. В разискванията дейно участие взеха Надежда Захариева – заместник-министър на Министерството на културата, Йонко Йончев – председател на УС на Асоциа-

ция „Българска книга“, Игор Чипев – завеждащ дирекция „КДБ“ в Министерството на културата, Ваня Грашкина – председател на УС на СБИР, Цвятко Остоич от Съюза на българските художници, доц. д-р Алберт Бенбасат от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и др.

Участващите представители на държавни институции, хора на изкуството, преводачи, сдружения, на местните власти и частни фирми, обединени в Консултативен съвет за развитието на книжния пазар, обсъдиха и приеха единодушно заключителния документ, разработен с подкрепата на Германското дружество за техническо сътрудничество (GTZ) в рамките на двустранното сътрудничество между България и Германия. „Радостно е, че стигнахме финала“ – обобщи г-жа Надежда Захариева.

Обсъдена бе и първата инициатива по изпълнението на стратегията – концепцията за въвеждане на централен онлайн регистър на издаваните книги в България, т. нар. Books in Print. Каталогът ще служи като централна маркетингова и комуникационна платформа на бранша и библиотечното дело и ще допринесе за оптимизирането на бизнес отношенията издател-търговец. Основа на концепцията е германският модел на работа.

Стратегията „Книговъзраждане“ е

част от инициативата „Четяща България“, започнала през 2005 г., и представлява глобална концепция за развитие на книжния сектор и свързаните с него отрасли. Целта е да се създаде политически ангажимент към книгата като важна част от културния живот, която освен това има огромно икономическо значение. Предпоставка за това е постигането на консенсус между общественя и държавния сектор относно насърчителните мерки и благоприятните условия за развитие както на пазара на книги, така и на четенето. А тяхното състояние пряко фокусира и върху влиянието на библиотеките в професионалното и личностно развитие на техните читатели.

Стратегията дава ясни предложения за преодоляване на настоящите проблеми и развитие на сектора.

Пет са приоритетните области на стратегията „Книговъзраждане“, залегнали в заключителния документ, приет на заседанието на 4 април т.г.:

Приоритет 1: Структура и конкурентност на пазара.

На частния пазар има липса на някои фундаментални елементи като централен регистър на книгите, ясна система за статистическа документация (бар кодове, сегментиране и др.) в съответствие с международните изисквания. Понататъшните бизнес отношения между издателите и търговците на книги трябва да се подобрят по отношение на бизнес поведението и процедурите за плащане. По-добра вътрешна организация на пазара ще допринесе за по-добри услуги за читателите.

Приоритет 2: Обучение, образование квалификация.

Отрасълът като цяло е доста недо-

волен от квалификацията на персонала във формалната система (университети, професионални училища). Трябва да се разработят нови съвременни учебни програми, за да се достигнат съвременните стандарти в процедурите за управление, а освен това отрасълът се нуждае от система за продължаваща квалификация или институция, която може периодично да осъществява обучения съгласно най-новите тенденции (краткосрочно обучение). Нуждите от обучение се отнасят по-специално до средното управленско ниво и търговците на книги.

Приоритет 3: Участие в програми на ЕС.

До настоящия момент отрасълът не е използвал потенциала на международните програми за развитие и подкрепа. С присъединяването към ЕС ще има нови възможности за финансиране. Отрасълът трябва системно да се подготви за по-добро и ефективно използване на тези съществуващи или бъдещи инструменти за развитие. (Култура 2007, Обучение през целия живот, Структурни фондове, програми за регионално развитие и др.)

Приоритет 4: Култура на четенето.

С инициативата „Четяща България“ Министерството на културата и Асоциация „Българска книга“ правят много важен стратегически ход за подкрепа и повишаване на културата на четене. Спадът в потреблението на книги и четенето в комбинация с доста лошото състояние на библиотеките са тревожни сигнали и сериозна заплаха за бъдещото развитие на българското общество. Достъпът до информация и културата на четенето са жизнени предпоставки за развитие на общество на знанието. Принципът на учене през целия живот

може да се прилага, единствено ако съществува високо диверсифициран частен и обществен пазар на книги. Необходими са повече субекти както в частния, така и в обществен сектор, за да се насърчава четенето.

Приоритет 5: Държавна политика и благоприятстваща политическа рамка.

Напоследък политиката на правителството беше променена и тя вече показва много по-голяма ангажираност към книжния отрасъл както в обществения, така и в частния сектор. Основните области на въздействие остават: по-добра и последователна политика за подкрепа за обществените библиотеки (Закон за библиотеките и Стратегия за развитие на обществените библиотеки), повече държавно финансиране за обществените библиотеки, а по отношение на частния книжен пазар – освобождаване от ДДС, което се подкрепя от огромно мнозинство от българското население според резултатите от социологическото проучване. Освен това трябва да се подобри подкрепата за авторите.

По време на разискванията се реши стратегията „Книговъзраждане“ да бъде обновявана и усъвършенствана, за което най-вече пледираха Цвятко Остоич и Алберт Бенбасат. Всичко за нейната цел, същност, приоритети е събрано в едно книжно тяло или може да се прочете на сайта на Асоциация „Българска книга“ <http://www.abk.bg>

Тук ще цитираме частта, която засяга книжния пазар, четенето и библиотеките.

Частен книжен пазар

Книжният бранш в България има около 150 действащи издатели от общо 3300, които са включени в ISBN регистъра.

Активно на пазара работят около 150 книгоразпространителски фирми.

Броят на работещите в частния сектор е приблизително 5000 служители, като общият годишен оборот е около 60 милиона лева.

Според Националната ISBN агенция до м. октомври 2004 г. са регистрирани 3300 издатели от 115 града и 79 030 книги имат ISBN. Към момента 87% от книгите, публикувани в България, имат ISBN.

Броят на заглавията през 2005 г. е нараснал с 19,9% в сравнение с 2000 г., но тиражът е с 2,4 пъти по-малък. Като се сравнят данните за 2005 и 2004 г., се забелязва намаляване на броя на заглавията и на тиража съответно с 6.3% и 8.6%. През 2005 г. според Националния статистически институт са били публикувани 6026 книги (ISBN).

Докато през изминалите 5 години броят на публикуваните заглавия нараства, тиражът продължава да пада. Постоянното намаляване на тиража води до намаляване на показателя „брой книги и брошури на глава от населението“. През 1985 г. този показател беше 7,0, а през 2005 г. е 0,5, което поражда сериозна отрицателна тенденция за България.

Водещ сегмент по отношение на броя публикувани заглавия е художествената литература с около 30%, следвана от социалните и естествените науки съответно с 24% и 18%. Всички други сегменти са значително по-слабо представени. По отношение на тиража обаче художествената литература е на второ място.

През 2005 са издадени 280 заглавия детска и юношеска литература с тираж 455,1 хиляди. Процентът на този жанр за 2005 г. е 4,6% от общия брой заглавия и 1,4% от общия тираж.

Бизнес отношенията между издателите и търговците на книги са доста

трудни. По-конкретно, процедурите за плащане не са на необходимото съвременно ниво.

Делът на издадените учебници и помагала през 2005 г. е 17,6% от общия брой книги и 23,1% от тиража. През 2004 г. тиражът нараства с 20,3%, а заглавията са с 15 по-малко.

Според проучване на Асоциация „Българска книга“ за отрасъла през 2006 г. 42% от фирмите възнамеряват да наемат повече служители в сравнение с 2005, а около 4% – дори много повече. В половината от отрасъла няма да има значителни промени в броя на служителите през 2006 г. в сравнение с 2005 г. Въпреки това нито една фирма не посочва, че ще наеме по-малко хора. Това е ясен показател, че отрасълът се разраства и е на път да преодолее критическите тенденции от последните 10 години.

Тенденцията на нарастващия пазар се подкрепя от факта, че около 30% очакват увеличаване на оборота с до 15% през 2006 г. в сравнение с 2005 г., а други 50% очакват увеличаване на оборота с до 10%. Обаче други 20% очакват оборотът им да намалее с до 10%.

Производителността в отрасъла е доста обезпокояваща. Почти 50% не наблюдават никакво подобрене през 2006 г. Поне една трета посочват, че производителността се подобрява с до 15%. Това може да се дължи на факта, че се публикуват все повече книги с доста нисък тираж. Това има пряко влияние на цената на едно копие, както и на оборота на работник.

За увеличаване на производителността фирмите използват главно следните методи:

- 15% наемат външни консултанти (85 % не го правят);

- 80% се опитват да подобрят работния процес (вътрешна организация на работата, логистиката и др.);

- 65% инвестират в по-широк и подобър маркетинг;

- 23% правят други инвестиции.

Около 30% от фирмите използват настоящия си капацитет в пълна степен. Други 40% използват между 70 и 90% от капацитета си, а едва около 4% използват по-малко от 50% от капацитета си. Използването на капацитета се подобрява. Около 2/3 (75%) посочват, че използването на техния капацитет се е увеличило в разглеждания период с до 5 %. Това е друг индикатор за консолидирането на отрасъла

На фона на големината на отрасъла планираните инвестиции изглежда, че нарастват значително. Всяка втора фирма планира да инвестира повече от 50 000 лева през 2007. Други 17% планират да инвестират между 20 000 и 50 000 лева. По-малко от 5% не планират никакви конкретни инвестиции.

Заплатите в отрасъла са доста по-високи от минималната.

Панаири и промоционалните програми са стартирали и се разширяват. България традиционно участва на водещия международен панаир на книгата във Франкфурт, Германия, като през 2006 г. представянето беше най-мощно.

През 2005 г. за първи път след 1990 г. е стартирана съвместна стратегическа инициатива с името „Четяща България“. От тази инициатива са предприети или се подготвят множество действия за реформи.

35% от фирмите инвестират около 3–5% от годишния си оборот в маркетинг и реклама. 20% инвестират повече от 5% в рекламни дейности, 25% инвес-

тират по-малко от 1%. Вече се използват най-популярните инструменти за маркетинг и промоции.

Многообразието от книги на пазара се увеличава. Около 40% от търговците на книги, участващи в проучването, имат повече от 10 000 заглавия на своите рафтове. Около 27% имат между 5000 и 10 000 различни заглавия в наличност, а около 10% имат по-малко от 1000 различни заглавия за заинтересования читател.

10% от търговците на книги предлагат своите артикули на търговска площ от повече от 1000 кв. м. 55% притежават книжарници от 100 до 200 кв. м. А почти 1/3 притежават книжарница по-малка от 100 кв. м. Повечето търговци на книги (75%) са започнали своята дейност след 1990 г. Но въпреки това около 25% вече са имали опит в тази сфера преди 1990 г. Поради липса на данни не е възможно сравнение с предишни периоди.

Около 16% все още използват сергии на уличните пазари, за да продават книги. 66% обаче са спрели да се занимават с този бизнес. Това означава, че се наблюдава тенденция, при която продажбата на книги на улицата става все по-маловажна. Много книготърговци, които в момента ръководят магазини, са започнали като улични търговци

Повечето книготърговци се занимават до 2 часа на ден с административни дейности (72%). Но 18% прекарват до 4 часа, почти половин ден, в административна работа. Търсенето на пазарна информация отнема доста значително време. Ако съществуваше по-добра информационна система (централен регистър), оборотът би се увеличил значително. Почти 1/3 (27%) от търговците вяр-

ват, че могат да увеличат оборота си дори с 20–40%, ако съществува такава система

Има голяма необходимост от професионално образование на всички нива (професионално обучение, университети).

Средните месечни разходи за книги на човек от населението са в рамките на 5,3 лв (сред тези, които купуват книги). Тези покупки обаче са концентрирани в 44% от населението на възраст между 15 и 70 години. Ако разпределим тези данни върху цялото население, ще се получи среден разход от 2,3 лв. на месец за книги в България.

Книга и читател

Проучванията през последните няколко години показат намаляване на дела на читателите (от 62% през 2002 г. до 58% през 2006 г.). По приблизителни изчисления активните читатели сред тях са около 28%. Останалите 30% бихме могли да опишем по-скоро като хора, за които книгите са интересни, защото намират четенето на книги за важна и социално престижна дейност от гледна точка на имиджа, но които рядко четат в действителност.

В сравнителен план, дялът на хората в България, които четат книги, съответства на средните стойности за страните – членки на Европейския съюз (58% четат книги, 42% не четат). (Източник: „Европейското участие в културните дейности“, проучване Евробарометър, извършено по поръчка на Европейската комисия, Евростат.)

Основна причина за интереса към четенето на книги е развлечението. Следващият по сила аргумент е обогатяването на общите знания, културата и образоваността.

Психологическата бариера за покупна цена на книга е под 5 лв. и между 5 и 10 лв. (до 5 лв. за 35%, между 5 и 10 лв. за 23%).

Качеството на изданията най-често се оценява като добро: оценките за всички жанрове преобладаващо са разположени върху положителната част от скалата. Художествената литература и справочниците получават най-високите оценки.

Посетителите на книжарници (с различна честота в рамките на една година) са 42%. Тяхното удовлетворение от интериора, асортимента и дизайна на книгите, както и от обслужването, компетентността и даваните съвети от продавач-консултантите е високо.

Голямото мнозинство от родители-те (80 %) вярват, че техните деца трябва да четат книги, макар че в момента, твърде малък дял от тях четат на децата си, преди те да тръгнат на училище.

Общественото мнение силно вярва, че е необходима по-ниска ставка на ДДС за книгите.

Библиотеките и книжния пазар

7000 библиотечни и други специалисти работят в библиотеките и само 50% от тях са на пълен щат.

Съгласно данните от НСИ от 2006 г. общият брой на библиотеките в България през 2005 г., чийто фонд е повече от 2000 книги, са 4552, а регистрираните читатели са 1 336 366 души. Библиотечният фонд наброява 86 581 623 издания, от които 68 530 932 са книги. Библиотечният фонд в обръщение е 24 530 991 тома, от които 21 318 069 – книги. Тази тенденция показва, че само 28,3% от общия съществуващ фонд и 31,1% от книгите се използват. Ето някои характеристики:

- всяка българска библиотека е отворена за посетители приблизително 3700 часа в годината;

- повече от 65% от читателите в библиотеките са учащи в училища и университети;

- библиотеките са основен доставчик на интернет в малките градове и села.

- в библиотеките работят над 7000 библиотекари и други специалисти;

- 22% от библиотеките нямат ресурс за закупуване на нова литература;

- повече от 30% нямат средства да се абонират за нито едно периодично издание;

- 9% от библиотеките имат CD-ROM колекции, а само 3 % разполагат с DVD колекции;

- 8% от библиотеките разполагат с подходящо оборудвани компютърни места за посетители;

- 14% имат осигурен интернет достъп;

- 6% предоставят за ползване интернет на читателите си;

- 3% от библиотеките имат собствена интернет-страница.

- българските библиотеки са на последно място по финансови индикатори в сравнение с 29 европейски страни.

Библиотечните колекции и преобладаващата част от библиотеките са неактуални и не отговарят на търсенията на читателите. Обемът на набавяните ежегодно материали е намалял в пъти в сравнение с 1990 г. За периода 2003–2005 г.:

- 22% от библиотеките са закупили нови книги;

- 30% не са се абонирали за нито едно периодично издание;

- 20% са отделили до 500 лв за покупка на нови материали.

Според проучване на Народната биб-

лиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ състоянието на библиотеките е доста тревожно:

- българските библиотеки изостават сериозно от изискванията и очакванията на обществото към техните услуги;

- различната институционална подчиненост на библиотеките и липсата на координиращо звено води до прилагането на несъгласувани политики дори за библиотеки от един и същ вид и това пречи на ефективността на разходването на държавната субсидия;

- развитието на библиотеките е неравномерно. Съществуват големи различия в двете основни групи, които могат да се идентифицират:

а) добре развити библиотеки, които прилагат съвременни подходи в организацията на библиотечната дейност и услуги. Те представляват около 11% от общия брой и вниманието на държавата е насочено към тях. Това са Народната библиотека, регионалните и общинските библиотеки в по-големите общини, университетските библиотеки и някои от по-големите читалищни библиотеки;

в) по-слабо развити библиотеки от съвременна гледна точка, които се справят трудно с минималното финансиране, липсата на квалифициран персонал и подходящо оборудване. Това са болшинството от училищните и читалищните библиотеки в по-малките населени места, както и научните и специализираните библиотеки.

- необходима е спешна реформа в библиотечния сектор с цел повишаване на ефективността на библиотеките при реализирането на националните приоритети;

- читалищните, общинските и регионалните библиотеки са гръбнакът на системата от териториални библиотечни услуги. Задължително е да се зададат количествени и качествени параметри за тяхната дейност, на базата на които те ще бъдат финансирани;

- преструктурирането на библиотечния сектор е предпоставка за прилагането на националните програми и целенасочените инвестиции за създаване на национална библиотечна информационна мрежа и тяхното технологично обновяване;

- създаването на система от законови документи ще гарантира статута и рационалното финансиране на различните видове библиотеки, като се вземат предвид тяхното функциониране в обща мрежа.

Макар и недостатъчно активно използвани (22% от хората посещават библиотеките с различна честота в рамките на една година), 83 % ги смятат за важни. Подобно е и отношението към читалищата.

Средната заплата за работещите в библиотеките е твърде ниска – 188 лв., а за ръководния персонал – 250 лв.

В същото време, все повече даренията се превръщат в основен начин за обновяване на библиотечните колекции.

Библиотечните фондове и преобладаващата част от библиотеките са остарели и не удовлетворяват изискванията на читателите.

Най-голямата част от обществените библиотеки са читалищата и училищните библиотеки, представляващи 91,4% от общия брой на библиотеките.

През 1989 г. броят на читалищата е бил 3125 а през 2005 г. вече е 2838.

СИГНАЛНА ИНФОРМАЦИЯ ЗА КНИГИТЕ И ДРУГИТЕ ВИДОВЕ САМОСТОЯТЕЛНИ ИЗДАНИЯ, ДЕПОЗИРАНИ В НБКМ

АНТОАНЕТА ТОТОМАНОВА

Проектът „Сигнална информация за книгите и другите видове самостоятелни издания, депозирани в Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, може да се разглежда като част от инициативата „Четяща България“, която започна през 2005 г. и се подкрепя от редица държавни институции и неправителствени организации. Проектът е разработен от специалисти от Националната библиотека, която по силата на „Закон за задължителното депозирание на екземпляри от печатни и други произведения“ получава издателската продукция на страната, осъществява контрол върху изпълнението на закона и съставя, обнародва и разпространява националната библиография.

Информацията е стратегически ресурс, който предопределя просперитета на държавата и обществото. В началото на ХХІ век в световен мащаб библиотеките се утвърждават като основни центрове и генератори на образование, наука и култура. В България те се ползват с традиционно широка подкрепа от населението. Според националното представително изследване „Готовност на българските библиотеки за превръщането им в центрове на знанието на информационното общество“ – 83% от

хората ги смятат за важни, а 22% ги посещават с различна честота в рамките на една година. През последните години се наблюдава известно изоставане в развитието на библиотеките, което най-общо се отнася до следното:

- развитие и поддържане на библиотечните колекции;
- бавно въвеждане на новите информационни технологии.

Поради тези причини библиотеките започват да губят своето традиционно силно място като един от основните комуникационни канали на обществото, а това е сериозна опасност както за самото него, така и за тях. Необходимо е да се положат усилия за създаването на благоприятна среда, в която библиотеките да функционират. За да са адекватни на интересите на обществото, не е достатъчна само финансова подкрепа, която да осигури тяхното съществуване и развитие. Необходимо е цялостна промяна в подхода на действие, насочена към интегрирането им в информационния и книжния сектор като неразделна тяхна част.

Ролята на катализатор в това отношение, както и на мост към утвърждаването на „общество на знанието“ в страната може да изиграе настоящият

проект, с който проблемите да започнат да се решават постепенно и с нужните гаранции за успех. Националната библиотека осъзнава значимостта и отговорността на тези проблеми и предлага да организира изработването на сигнална информация за новопостъпилите депозирани книги и други видове самостоятелни издания. Библиотеката се ангажира информацията да бъде предоставена по най-оперативния начин на всички библиотеки и ползватели в търсеща информационна система, която ще бъде неразделна част от нейната електронна страница. Осигуряването на този вид експресна информация ще даде възможност на библиотеките да направят съевременно подбор на книгите, мултимедийните продукти, аудиовизуалните материали и др., които биха искали да закупят, за да станат неразделна част от техните колекции. Така замислената информационна система може да послужи като междинна стъпка към създаването на Централен онлайн регистър на издаваните книги в България.

Проектът „Сигнална информация за книгите и другите видове самостоятелни издания, депозирани в Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ има няколко основни цели:

- да спомогне за утвърждаването на библиотеките, като обогати и обнови техните информационните ресурси, както и услугите, които извършват;
- да направи библиотеките активен субект и стимулиращ фактор на пазара на информацията;
- да създаде ефективна система за информация за националната книжовна продукция в страната и да развие пазара на литература;

• да стимулира издателите за по-пълно и навременно депозиране на своята продукция.

Целите трябва да се решават в следните основни направления:

- информация за обществото;
- инициране на издателите и активизиране на книжния пазар.

Акцентът в първото направление се поставя върху осигуряване чрез библиотеките на необходимата информация за потребителите – реални и потенциални.

Предлага се, чрез изработването на сигнална информация за българската издателска продукция и при осигурено финансиране, библиотеките да закупуват системно литература с цел актуализиране, обогатяване и развитие на своите колекции. Предполага се това да бъдат стойностни издания:

- българска художествена литература;
- преводни издания;
- справочни издания;
- литература за деца;
- мултимедийни продукти – енциклопедии, речници, справочници;
- аудиовизуални материали и др.

По второто направление проектът предвижда подпомагането на тези издатели в България, които редовно и навреме депозират своята издателска продукция. Съживяването на книжния пазар може да се осъществи, ако библиотеките бъдат подкрепени финансово. По този начин издателите ще имат по-голяма сигурност в провеждането на определена издателска политика – видово, жанрово и съдържателно разнообразие на издаваната литература, определяне на тиражите и т.н. Библиотеките ще се превърнат в субект на влияние както върху

издателската продукция, така и върху конкуренцията на книжния пазар, защото ще бъдат поощрени тези издатели, които са коректни депозанти.

Предложената търсеща информационна система ще съдържа информация за всички непериодични издания, постъпващи в Народната библиотека по силата на „Закон за задължителното депозитиране на екземпляри от печатни и други произведения“. В посочената система ще може да се осъществява търсене по следните елементи:

- автор;
- заглавие;
- поредност на изданието;
- местоиздателство и издателство;
- година на издаване;
- страници, брой;
- размер на изданието;
- съпроводителен материал;

- серия;
- ISBN.

Постъпващите по депозит документи ще се регистрират текущо (ежедневно), а информацията за тях ще се натрупва в база от данни, до която ще се осигури достъп на електронната страница на библиотеката. Актуализирането на информацията в базата данни ще се осъществява два пъти седмично.

Благодарни сме на тези издатели, които депозират всички свои издания и го правят навреме. Надяваме се, че останалите ще последват примера им, защото само по този начин техните издания ще се запазят в Архива на българската книжнина, ще достигнат до българските библиотеки и информацията за тях ще стане част от националната библиография на България.

НОВИНИ

Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ издаде спомените на големия български революционер от Македония Милан Матов (1875–1962)

„За премълчаното в историята на ВМРО“. Това е тяхното първо издание, направено по оригинала, без намеса в авторския текст.

Спомените обхващат времето от края на XIX в. до 20-те години на XX в. и са изцяло посветени на борбата на българите за освобождение на Македония.

Те са изключително интересни и увлекателни, пребогати са на събития, лица, характери, взаимоотношения, местности и обичаи. Написани са живо, с бликащи емоции, с чудесно чувство за хумор.

Спомените на Милан Матов (356 страници, със снимково приложение)

може да закупите от отдел „Експедиция“

на Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“,

тел. 988-28-11/ в. 287.

Цена 8 лв.

ОРИЕНТАЛСКИЯТ ОТДЕЛ ЩЕ ГО ИМА ВИНАГИ

Разговор със ст.н.с. I ст. д-р Стоянка Кендерова, ръководител на Ориенталския отдел при НБКМ и член на редакционната колегия на сп. „Библиотека“ по случай нейната 60-годишнина

Колега Кендерова, завършила сте турска филология в Софийския университет. Как избрахте тази специалност?

Моето първо предпочитание беше към арабска филология. За съжаление, тази специалност просъществува една учебна година, а през 1965 г. беше закрыта поради липсата на преподавателски кадри. Тъй като в справочника за кандидат-студенти беше отбелязано, че в специалността турска филология се

изучават и арабски и персийски език, аз посочих в документите си най-напред турска филология. Балът ми се оказа достатъчен за нея.

От 1970 г. работите в Ориенталския отдел на Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“. Разкажете за първите си впечатления.

В Ориенталския отдел постъпих на 1.XII.1970 г. след положен изпит пред г-жа Кирила Възвъзова-Каратеодорова, тогавашен ръководител на Ръкописно-документалния център, г-жа Мария Михайлова-Мръвкарлова, ръководител на Ориенталския отдел, и г-н Фурат ал-Джауахири от Ирак, който до момента се занимаваше с арабските ръкописи и ги описваше на фиши. Всъщност, той беше лицето, което ме изпита на арабски език. Трудно се справих с неговия почерк от фишите, които ми даде да разчитам, но затова пък при устния разговор отговорих много добре. Причина за това беше фактът, че няколко месеца преди изпита бях посещавала лекции на арабски език в Профсъюзната школа, където имах възможността да разговарям на арабски с курсисти от арабските страни.

Спомням си, че след като бях избрана, г-жа Възвъзова ми каза: „Вие знаете,

но не толкова, колкото ние искаме да знаем. Но ще направим необходимото да ви дадем възможност да се научите.“ И наистина, още на третата година бях изпратена на летен интензивен курс по арабски език в Тунис, а по-късно, на основание на спогодба с Националната библиотека на Ирак, можах да усъвършенствам езика в продължение на няколко месеца в тази страна, както и да работя с арабски ръкописи и да се запозная с иракските колеги. Ръководството на отдела ми даде насоки освен с арабски език, да се занимавам и с османотурски. Така че още от самото начало работех с документи и ръкописи на двата езика, а материал за приложение на знанията в Ориенталски отдел има много.

Когато постъпих в Ориенталския отдел, заварих г-н Никола Попов, който беше предпенсиониран, но вече беше подготвил поколението османисти А. Велков, М. Михайлова, Ст. Андреев, П. Груевски и М. Стайнова. Те пък ми помагаша в разчитането на документите и така се получаваше приемствеността между кадрите и поколенията, която приемственост продължава до днес. Атмосферата в отдела беше много приятна, изпълнена с шегички и закачки (особено на 1 април), а чест посетител ни беше колега-та Георги Александров от фотолабораторията. Ето защо от онова време имаме и доста колективни снимки, правени на работните ни места. За известен период в статията на Ориенталския отдел работи и покойният проф. Божидар Райков, който обичаше да казва, че тук е прекарал най-плодотворния период от живота си.

През всичките тези години сте държала в ръцете си стотици ръкописи. Можете ли да представите

някои от най-ценните, които притежава Народната библиотека?

Много пъти са ме питали кой е най-ценният ни ръкопис и винаги съм отговаряла, че това е известният географски труд на арабския учен от XII век ал-Ид-риси „Нузхат ал-муштак фи ихтирак ал-афак“ („Развлечение на копнеещия да преброди страните“). Той привлича вниманието в няколко отношения. Първо, макар и най-късен (от средата на XVI век), това е един от запазилите се до днес четири пълни преписа на съчинението. Ръкописът съдържа 70 цветни карти на различни региони и една кръгла карта на света според представите на арабските географи от Средновековието. Това е най-богатият и за стопанската история на нашите земи средновековен извор. Тук са описани, или само споменати, около 190 селища на Балканите, без самият автор да е посещавал полуострова. Предвид на всичко това, избрах съчинението за тема на доктората ми, който защитих през 1986 г. в Санкт Петербург (тогава Ленинград).

Защо се ориентирахте към аспирантура в бившия СССР?

По онова време у нас все още нямаше хабилитирани лица по арабистика. Ето защо се насочих към Института по изтоковедение към АН на Русия (Институт востокovedения) в Санкт Петербург, където работят и до днес едни от най-добрите руски специалисти по разчитане и анализ на средновековните извори. Арабистите от този институт са подготвени от основателя на руската арабистика акад. Игнат Юл. Крачковски. Самият институт е разположен на ул. „Дворцовая набережная“, редом с Ермитажа, в един от дворците на фамилията Романови. Чи-

талнята гледа към река Нева и Петропавловската крепост, а изгледът се променя всеки момент поради климатичните условия. Бих допълнила също така, че и други хабилиитирани днес български арабисти, като проф. Пенка Самсарева и проф. Цветан Теофанов, започват творческия си път от аспирантура в Русия.

Какво си спомняте от аспирантските години в Петербург?

Бях задочна аспирантка, поради което пътувах всяка учебна година и престоях там един месец. През това време отсядах в общежитията на Академичните институти. Там живееха и редовните български аспиранти, които поддържаха дружески отношения с аспирантите от останалите републики на бившия Съветски съюз и може би най-приятелски бяха връзките им с грузинците. Аз обаче, като ориенталист, контактувах и с аспиранти от Средна Азия. Събирахме се вечер, когато задължително се пиеше грузински чай. От него се получаваше бодрост, която държеше човек до към 3 часа през нощта. Всъщност до тези часове аспирантите работеха, след това спяха до към 10 часа сутринта, когато се събваше. След защита задължително се приготвяше азиатски пилаф.

Петербург винаги е бил културен център на Русия, така го възприемаха и нашите аспиранти. Празник беше да се отиде на балет в Кировския театър, например. Ходеше се около час по-рано, когато се отваряше сладкарницата към театъра. Там можеше да се пие кафе, да се купят хубави бонбони, които иначе не се намираха в магазините. С българските аспиранти много често ходехме на театър или на концерти. Никога не бих

забравила и разходката, която направихме веднъж през зимата навътре в морето върху леда. На места рибари бяха направили дупки и ловяха риба.

Била сте в няколко страни в арабския свят. Какви контакти имавте там и с кого?

От периода, когато изучавах арабски в Тунис (1973, 1974 г.), се сприятелих със студенти от други европейски университети. С някои от тях до днес поддържам отношения. Тогава в страната напълно спокойно се пътуваше на автостоп, а тунизийците бяха много любезни и гостоприемни. Спомням си как групичка от шест души: аз, германец, поляк, францужойка, американка и една холандка, решихме да отидем на автостоп до град Набъл, разположен на Средиземно море и прочут с местната керамика. Разделихме се на три и германецът, който беше вече ходил там, ни определи среща в кафе „Саада“ („Щастие“). Наистина се събрахме там, дори имам снимка от онзи момент.

По онова време в Тунис се провеждаше и ежегоден фолклорен фестивал. Българите вземаха винаги първото място, а тунизийците много харесваха нашите народни хора поради бързите стъпки. Веднъж по време на екскурзия из страната дори поискаха от мен да им покажа стъпките в автобуса.

Спомням си също приятните часове, прекарани във Вахфската библиотека в Мосул (Ирак) през 1977 г. Директорът държеше сутрин да пием заедно турско кафе в кабинета му. Тогава при нас идваше на разговор и възрастен духовник от близката джамия „Неби Шит“, който, след като разбра какви извори издирвам, веднъж ми донесе богослужебна книга, в

която се обясняваше кога са часовете за молитва за град Булгар (столица на Волжска България, чието население приема исляма през първата четвърт на Х век).

Много любезни с мен бяха и други жители на Мосул. С тях посетих християнски манастир в околностите на града, където видях момчета на възраст около 12–15 години да преписват на асирийско писмо Евангелието. Дори свещеникът ми подари учебник по този език.

Прелиствала сте и преписа от съчинението на ал-Идриси, съхраняван в Оксфорд. Лесно ли получихте достъп до него?

В английските, както и във френските библиотеки, за да те допуснат до работа с ръкописи, трябва да представиш препоръчително писмо от институцията, към която принадлежиш. През лятото на 1991 г. спечелих стипендия на библиотеката „Скилитър“ в Кеймбридж (днес Център по османистика). Използвах случая да посетя и Бодлеанската библиотека в Оксфорд, за да се запозная с преписа на „Географията“, съхраняван там. На място ми направиха снимка и преди да ми дадат картата ме въведоха в едно помещение, където облечен в специална тога служител на библиотеката извади много дебел свитък от листове, дълго рови в него и накрая ми го поднесе, отворен на страница, преведена на български език от Никола Михов. Каза ми да я прочета. Това беше текст, чрез който аз се задължавах да съблюдавам правилата на библиотеката, да пазя книгите, които ще ползвам, да не предизвикам пожар и други подробности. След като свърших, кимнах и му подадох свитъка, но той ми каза да прочета текста на глас на български. То-

гава разбрах, че по този начин аз полагам клетва. Това е традиция, която очевидно се спазва до днес.

Какво мислите за обучението по ориенталистика у нас и в чужбина?

Не мога да отговоря всеобхватно на този въпрос. Преподавала съм османски в Отдела по тюркология в Университета по хуманитарни науки „Марк Блок“ в Страсбург. Всички преподаватели са много добре подготвени по турски език, литература и история и успоредно с преподавателската развиват и научна дейност. Бих казала, че и нашите студенти също получават добра подготовка по съвременен турски език. През 1992–1993 г. ръководех семинар по османотурска дипломатика, в който участваха и двама младежи, токущо завършващи тюркология във Фрайбург. Аз ги запознавах с подбрани документи, четяхме и превеждахме ръкописен текст и обяснявах някои особености, свързани с арабската и персийската граматика. Силно ме впечатли фактът, че тези двама студенти теоретически знаеха всичко, те нямаха само практиката да работят с оригинал на османски. Това показваше, че в Германия все още продължава класическото образование по ориенталистика, при което задължително студентите по тюркология изучават и арабски и персийски език. Така беше и в Софийския университет в годините, когато аз следвах: Без познания, особено по арабски език, не може да мине нито един османист. Това е все едно да учиш западен език, без да имаш представа от латинския. Да не говорим, че в университетите в Германия всеки препода-

давател трябва да може да преподава поне два източни езика.

Кои са последните проекти, по които работите в момента?

Завършвам първи том от КATALOGA на ръкописите от библиотеката, основана през средата на XVIII век от Шериф Халил паша към Томбул джамия в Шумен. Техният брой вече достига около 1200 кодекса, които описвам по тематика. Книгите са местени четири пъти, при което всеки път от телата са падали листовци или различни по големина фрагменти. Много време отнема тяхното идентифициране и намиране на кодекса, към който са принадлежали.

Другата задача, над която работя, е свързана с издаването на оригиналния каталог на Библиотеката на прочутия Осман Пазвантоглу (ум. 1807 г.) от Видин. Тя е съдържала над 2000 тома ръкописи и старопечатни книги на арабски, османотурски и персийски език. Желанието ми е да установя конкретния ръкопис или старопечатна книга, чието описание е направено в извора. Това изисква много сравнения и съпоставки.

Какви контакти осъществява Ориенталският отдел с други сродни институти в чужбина?

Българските османисти са едни от най-уважаваните в Европа, а османска дипломатика, доколкото ми е известно, се преподава само в София, Мюнхен и Париж. Освен личните контакти, които има всеки един от нас с колеги от други страни, като цяло, поради богатството и разнообразието на фонда, отделът е известен в чужбина. Тук са работили изтънати специалисти-ориенталисти от мно-

го страни, но като по-крупни посещения и изяви на отдела и на библиотеката ще отбележа две или три. Първата беше през 1988 г., когато при нас се проведе международен семинар по османска дипломатика, организиран от СИБАЛ. Тогава пристигнаха османисти от Франция, Турция, Холандия, Русия, Армения, Сирия и други страни. Докладите бяха изнасяни в заседателната зала, а Ориенталският отдел беше главният организатор.

През 1998 г. с колегата Зорка Иванова организирахме поредната XX годишна конференция на MELCOM – европейска организация на библиотеки, в които се съхранява източен фонд. Участваха около 30 колеги от чужбина. Конференцията се проведе в дните около 24 май, така че гостите присъстваха на тържествата по случай празника. Спомням си, че беше слънчев ден, те маршируваха от Народния театър насам заедно с мажоретките под звуците на „Върви народе, възродени“ и бяха удивени от преклонението, което отдаваме на Кирил и Методий, и от букетите цветя, които отрупаха паметника им. Същевременно в каталожния хол беше организирана изложба, посветена на Паисий Хилендарски, а на втория етаж – друга, озаглавена „Из сбирките на вакъфските библиотеки в българските земи“. По този повод издадохме и каталог на изложбата, който беше спонсориран от „Отворено общество“, Центъра за малцинствата и Иранския културен институт.

Силно впечатление направи на гостите и Рилският манастир, величествената природа, чистотата на въздуха, студената вода, която шуртеше от чешмите в двора. Тогава проф. Христова специално помоли да бъде отворена биб-

лиотеката на манастира и ги запозна с най-ценните ръкописи от сбирката му.

Две години по-късно в София се проведе международна конференция на тема „Мюсюлманската култура на Балкани-те“, организирана от Института за изследвания на мюсюлманската култура в Истанбул (IRCICA). Нашият отдел подготви прекрасна изложба в каталожния хол. Пред всички участници на конференцията, много от които бяха от чужбина, проф. Екмеледдин Ихсаноглу, директор на IRCICA и понастоящем Генерален секретар на Конференцията на ислямските държави, който минути преди това беше изнесъл доклад в Аулата на Университета във връзка с награждаването му с почетното звание „доктор хонорис кауза“, застанал пред преписа на ал-Идриси, каза: „Преди малко в Университета говорих с разума си, сега тук, пред този ръкопис, говоря със сърцето си.“

Като ръководител на Ориенталския отдел какво мислите за бъдещето му, а така също и за неговите кадри?

С фонда, който се съхранява тук, Ориенталският отдел ще го има винаги и винаги ще има хляб за тези, които работят в него. Най-голямата грижа, разбира се, не само за мен, бяха силно повредените от влага, мухал и плесен документи. Сега обаче, с доставянето на листоотливната машина от Дания по спечеления през миналата година проект ДАПИС, тази грижа отпада. Документите ще бъдат реставрирани по най-съвременен начин и опазени за поколения напред.

Бавно и трудно се създават кадри по османистика, а така също и специалисти по източни ръкописи. Освен сериозна подготовка по езика се изисква и мно-

го търпение. През последните години при нас постъпиха двама млади колеги-османисти, на които възлагахме големи надежди за бъдещето на отдела. Трябва да помислим и за подготовката на специалист, който след години да поеме щафетата по работата с ръкописите, както и със старопечатните ни книги на арабица, които не са никак малко и все още не са обработени на ниво. За мен, всеки, който се докосне до нашите документи и ръкописи, остава прикован към тях, като с магнит. Доказателство за това е и фактът, че една немалка част от колегите, въобще от РДЦ, прекарват целия или по-голямата част от своя трудов стаж в Народната библиотека. Съприкосновението с оригиналите, идеите, които пораждаат те, и разнообразието от теми, които съдържат, като че ли компенсира всички други минуси. А и условията, в които живеем днес, са вече по-други. Страната ни е отворена към света, тук ще идват все повече специалисти от чужбина, ще контактуват с нас, наши кадри ще участват далеч по-активно в научни изяви извън страната, въобще, представям си много широк обмен на идеи на европейско и световно ниво.

Кои са за вас трите най-големи ценности в живота?

На първо място поставям здравето и ще цитирам една мисъл (не си спомням автора): „Здравият човек има много желаниа, болният само едно – да е здрав.“ Смятам, че за да се развива успешно, човек има нужда и от подкрепата на семейството си и от спокойствие в него. Ценя много и искреното приятелство.

*Въпросите зададе
Аня Дженева*

БЪЛГАРСКИЯТ ИНФОРМАЦИОНЕН КОНСОРЦИУМ ОСИГУРЯВА ВЪЗМОЖНОСТИ

НАДЯ ТЕРЗИЕВА

„Възможностите съществуват, за да се възползваме от тях.“

Паулу Коелю

Идеята за библиотечна кооперация възниква още през 1880 г., когато американското списание „Библиотека“ публикува статия с призив библиотеките да работят заедно и да споделят колекциите си.

Днес кооперирането е част от библиотечната култура. Библиотеки и библиотекари, формално и неформално, участват в различни нива на организация на работата и споделят различни ресурси – колекции и каталози, бази данни и метаданни, добри практики и успешни партньорства, технологии и професионален опит. Осъзнати са много от предимствата на съвместната работа, като формите еволюират от сътрудничество, координиране, коопериране до създаване на консорциуми. Този вид обединения са важен компонент от процеса на управление на библиотеките и развитието на информационната индустрия. 127 години след възникването на идеята за коопериране, значението и силата на библиотечния консорциум придобива глобално измерение.

Първи опити

В отговор на всичко това през периода 1999–2001 г. се реализира проект, финансиран по програма ТЕМПУС, за модернизация и организационно развитие на университетските библиотеки. Библиотеките на най-големите български университети – Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Университет за национално и световно стопанство и Технически университет, са

участници в проекта, подготвен и координиран от библиотеката на Нов български университет. При осъществяването на проекта важно влияние оказват и чуждестранните партньори – големи университетски библиотеки от Великобритания, Холандия, Испания и Португалия, както и холандското издателство „Мартинус Найхоф“. Начинанието се подкрепя и от СБИР. Идеята на проекта е модернизиране на организацията на работа в библиотеките и коопериране с цел спестяване на средства и същевременно подобряване на качеството на предлаганите услуги. Практическият резултат от инициативата е реализация на първия коопериран абонамент за база данни „Current Contents Connect“.

Фондацията eIFL.net – www.eifl.net

През 2002 г. eIFL се регистрира като независима фондация. Основната ѝ цел е да насърчава, подкрепя и популяризира наличието на електронни ресурси за потребителите на научна информация в страните в преход и в развиващите се страни. Важна задача на Фондацията е да договаря преференциални цени за абонамент за мега консорциума от държави и да съдейства за развитието на националните библиотечни обединения в страните – членове на eIFL. Фондацията частично се подкрепя финансово от OSI, като се търсят и допълнителни спонсори. eIFL.net представлява интересите на участващите национални консорциуми, като

допълнително предлага обучение и консултации за държавите – членки.

Ръководни принципи на eIFL.net са:

- достъпът до информация е важен за образователни и научни цели и има директно влияние върху развитието на обществата;
- обединяването на влиянията на библиотеките от покупателната им способност и възможността да преговарят с издателите води до осигуряване на продължителен достъп до електронна информация, на цени, които страните в преход могат да си позволят;
- разпространяването на демокрацията зависи от равния достъп до информация навсякъде по света – eIFL има ангажимента да съдейства за този процес.

Основните задачи на фондацията са свързани с разширяване разнообразието от предлагани ресурси, използването на различни модели на финансиране, увеличаване на броя на страните участници, както и осигуряване на възможност за споделяне на знания, опит и ресурси между членовете. Важно е да се отбележи, че eIFL.net доставя на своите членове достъп до комерсиални продукти – електронни списания и бази данни.

Членове на eIFL.net са библиотечните консорциуми на отделните държави, които са ангажирани с националния лиценз за електронни ресурси. Структурата, правилата за членство и финансиране са различни за консорциумите от отделните страни. Някои от тях имат формален статут и предлагат по-широк набор от услуги, докато други имат неформална структура и библиотеките са привлечени от единствената цел за споделяне на общ лицензен договор за електронни списания. В някои случаи националната библиотека е водеща при формалния или неформален консорциум, в други, организацията се осъществява от друг тип координатор. Само няколко обединения имат осигурена държавна поддръжка, която е обвързана с формална процедура по кандидат-

стване, но в повечето случаи финансирането се осигурява от членски вноски на библиотеките.

В географски аспект eIFL.net започна дейността си в държави, където мрежата от фондации на Сорос функционира. Но през 2002 г., в отговор на много запитвания от развиващите се страни, eIFL.net разшири дейността си. Новите държави са разглеждани поотделно и първата стъпка е да се определи подходяща организация (консорциум, библиотечна асоциация или национална библиотека), която може да подготви библиотечната общност за национален достъп до електронни списания. До момента eIFL включва над 2200 библиотеки в повече от 50 страни, с общо население над 800 милиона.

От 2001 г. eIFL има нова задача – да подкрепя създаването на библиотечни консорциуми в страните участници, с цел да осигури дълготрайност на достъпа и ефективно използване на електронните ресурси. През 2002 г., в рамките на инициативата, OSI обяви конкурс за финансиране създаването на консорциуми. Българският информационен консорциум (БИК) е член на фондацията eIFL.net още от своето създаване.

Учредяване на Български информационен консорциум

В резултат на успешен проект библиотеката на Нов български университет (НБУ) спечели финансиране от Институт „Отворено общество“ – Будапеща за създаването на Български библиотечен консорциум. Проектът бе подкрепен от библиотеките на Американския университет в България – Благоевград (АУББ), Техническият университет – София (ТУ) и Стопанската академия „Д. Ценов“ – Свищов (СА).

Споделянето на електронни ресурси е в основата на регистрираното сдружение с нестопанска цел в края на 2002 г.: „Български Информационен Консорциум – БИК“. Въпреки конкретния повод – университети, библиотеки и други организации да се опитат да ползват и заплащат споделяна база

данни с научно съдържание – в случая академичните пълнотекстови бази данни на EBSCO, мисията на новото обединение на библиотеки в България е да осигурява достъп до най-добрите информационни ресурси на позволими цени. Основните цели на БИК са свързани с подпомагане ползването на електронна информация на кооперативен принцип, договаряне на финансови преференции за библиотеките и насърчаване на професионалното развитие чрез обучение и обмяна на опит.

Както бе споменато, сдружението е учредено съгласно Закона за юридическите лица с нестопанска цел. Дейността се ръководи от петчленен управителен съвет, в който участват представители на библиотеките, подкрепили проекта за създаването на консорциум в България.

При осъществяване на дейността си БИК си поставя следните основни цели:

1. Да подпомага и насърчава ползването на информационни ресурси в България.
2. Да удовлетворява информационните потребности на членовете на сдружението и техните потребители.
3. Да постига преференциални финансови условия за ползването на информационни ресурси от членовете на консорциума.
4. Да насърчава напредъка на информационните услуги чрез обучение, допълнителна квалификация, връзки с обществеността и други подходящи средства и способности.
5. Да се развива непрекъснато в отговор на нарастващите информационни нужди.
6. Да съдейства за инициране на съвместни действия, споделено ползване на информационни ресурси и обмяна на опит между членовете на сдружението.

БИК постига своите цели като популяризира и разпространява информационни ресурси чрез маркетингова дейност, набира средства, осъществява и поддържа контакти с доставчици на информационни ресурси, издателства и сродни организации в страната и чужбина, договаря преференци-

ални финансови условия за ползването на информационни ресурси за членовете си. Сдружението организира образователни сесии за запознаването и използването на информационни ресурси. Следят се също така и се популяризират новостите в областта на електронната информация. Консорциумът предлага различни форми на дейност, които да подпомагат сътрудничеството между членовете му и да благоприятстват повишаване качеството на предлаганите услуги.

Според устава на БИК членството в сдружението е доброволно и членове могат да бъдат юридически лица, които споделят целите на сдружението и средствата за тяхното постигане, изпълняват неговия устав и плащат редовно членския си внос.

Всеки член на сдружението има право:

- да участва в дейността му и в работата на общото събрание;
 - да бъде избран в органите на управление на БИК;
 - да осъществява контрол върху работата му и органите на управление;
 - да бъде информиран за дейността на консорциума;
 - да се ползва от имуществото на сдружението и от резултатите на дейността му.
- Членовете на БИК имат и задължения:
- да внасят членския си внос;
 - да спазват устава на сдружението;
 - да работят за постигане на неговите цели.

Към настоящия момент над 40 библиотеки, държавни и недържавни организации участват в различните инициативи на сдружението. През 2003 г. всички дейности на БИК са финансирани от средствата на специален проект. От 2004 г. сдружението е на самоиздръжка, за която разчита на приходи от такси за предоставени услуги, членски вноски и спонсорство.

Дейности на БИК

За да изпълни поставените си цели, управителният съвет на БИК сформира четири работни екипа в библиотеките – участници

в проекта, които организираха инициативи, свързани с кооперирането и сътрудничеството на библиотеките в различни аспекти.

Програма „Връзки с обществеността и фондонабиране“

Предизвикателството да се популяризира идеалната цел на БИК да служи на библиотеките е посрещнато с ентузиазъм от професионалисти в Библиотеката на Американския университет в България. Семинарите „Ден на технологиите“ със своите вече 9 издания се превърнаха в предпочитан форум от библиотеките. Новите технологии в библиотечната област, заедно със съпътстващи презентации за международни събития, са атрактивно представени в програмата на семинарите. Участниците са привлечени от възможността да се запознаят с последните новости в областта на електронното публикуване и образование, модерните техники на търсене в мрежата, базите данни и др. Обичайна практика стана във всяко издание на семинара да участва поне един чуждестранен гост лектор, което е доказателство че международната популярност на БИК се разраства.

Заслуга на екипа от АУББ е издаването и разпространението на бюлетин „Нова библиотека“ (излезли са 5 броя), в печатен и електронен вариант. Бюлетинът отразява инициативи на сдружението, мнения и коментари на представители на библиотечната гилдия и академичната общност за ползата от електронните ресурси и други актуални новини.

Програма „Електронни ресурси и обучение“

Насърчаване ползването на електронна информация за научни и образователни цели е отговорност на екип от Библиотеката на Нов български университет, който координира съвместни абонаменти за бази данни.

На първо място, това са академичните бази данни на EBSCO Publishing. Необходимо е да се отбележи, че при създаването на консорциума участниците бяха 19, през

2004 г. – 34, през 2005 г. – 39, а през 2006 г. достигнаха до 41. Това са различни по характер организации от 13 града в страната: Народната библиотека, университетски библиотеки, публични библиотеки (регионални и читалищни), библиотеки към държавни учреждения и неправителствени организации и др.

За първи път през 2005 г. са реализирани повече от един (EBSCO) споделени абонаменти за бази данни, а именно:

1. Emerald Fulltext – база данни на едно от най-реномираните издателства, лидер в областта на публикации по мениджмънт. Включва повече от 42 000 статии от над 100 научни списания по мениджмънт, управление на човешките ресурси, библиотечно и информационно обслужване, инженерни науки и др. Електронният архив на пълнотекстовите статии е от 1994 г., а на тези, представени с резюмета, от 1989 г. Притежава се от Народна библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“.

2. Gale Virtual Reference Library е най-новият продукт на издателство Gale, предложен за абонамент от eIFL през 2004 г. Включва 200 заглавия на реномирани справочници. От тях специалистите в НБКМ са подбрали 9 енциклопедии (42 тома) по различни научни области.

3. InfoTrac Custom Journals – базата данни е един от последните продукти на корпорацията Thomson Gale. Пакетът включва 250 научни списания от различни научни области, като те са различни за отделните библиотеки-участнички. Предлагат се разнообразни възможности за търсене, включително и по предметни рубрики на основата на специален рубризатор. През 2005 г. се абонираха Народна библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, Нов български университет и Технически университет – София.

4. Oxford Reference Online. Premium Collection е колекция от електронни справочни издания на едно от най-големите и авторитетни университетски издателства в

света – Oxford University Press. Тя включва:

- над 100 речника, езикови и други справочници от т.нар. Core Collection;
- над 50 000 статии от авторитетни заглавия, включени в сериите на Oxford Companions;
- над 20 000 цитата от Oxford Dictionary of Quotations;
- над 5300 илюстрации, диаграми, карти и др.;
- над 36 000 подбрани библиографии;
- над 1400 връзки към www.

Базата данни предлага широки възможности за многоаспектно търсене и се актуализира периодично. Абонаментът за базата, направен от Народна библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, Нов български университет и Американския университет в България, продължава и през 2007 г., с изключение на НБКМ.

Освен споделените абонаменти екипът на НБУ в продължение на 4 години разпространява информация и популяризира сред библиотечната общност над 30 други бази данни на различни издателства във всички области на знанието, между които са: Blackwell Synergy, BioOne Online Journals, Cambridge Journals Online, eBrary, High Wire STM Journals Online, Integrum, IOP (Institute of Physics) Electronic Journals, Oxford University Press Journals, Wiley Interscience, Sage и др.

За да стимулира споделянето и разпространението на успешни практики между библиотечните и информационни специалисти, през 2004–2006 г. екипът на НБУ организира 6 издания на семинарите „Добри библиотечни практики“. Избраните теми са актуални, осигуряват възможност за обмяна на професионален опит и провокират дискусии, свързани с модернизацията на библиотеките и информационното обслужване за научно-образователни цели.

В края на 2004 г. и на 2005 г. Българският информационен консорциум издаде годишник. Двете издания на сборника съдър-

жат презентации и доклади от семинарите „Ден на технологиите“, „Добри библиотечни практики“, както и материали от националните срещи. Сборниците са отпечатани в тираж 300 екземпляра и са разпространени безплатно в страната. В процес на подготовка е издаването на сборник за 2006 г.

Програма „Коопериран абонамент“

Основната цел на програмата е да се разшири значително достъпът на участващите библиотеки до печатните западни периодични издания и електронните им версии. Заслуга за успеха на БИК има и екипът на библиотеката на Техническия университет в София, който реализира този проект. Основните задачи са: организация и провеждане на общ конкурс по ЗОП за абонамент на периодични издания от името на всички участващи в проекта библиотеки, получаване на преференциални ценови оферти и промоциране опита на кооперирания абонамент. Не на последно място е и задачата на базата на кооперирания абонамент да се инициира организацията на доставка на документи при взаимноизгодни условия между участниците в проекта.

Постигнати са реални резултати в развитието на кооперирания абонамент през 2007 г., спрямо предишните три години. Данните са, както следва:

- 2004 г.: 7 библиотеки, 203 заглавия на латиница, достъп до електронните версии на 43 заглавия от общия списък;
- 2005 г.: 7 библиотеки, 232 заглавия на латиница, 77 руски заглавия, достъп до електронните версии на 57 заглавия от общия списък;
- 2006 г.: 6 библиотеки, 224 заглавия на латиница, 102 руски заглавия, достъп до електронните версии на 53 заглавия от общия списък;
- 2007 г.: 7 библиотеки, 290 заглавия на латиница, 152 руски заглавия.

За първи път участват НБКМ и библиотеката на НАЦИД.

В рамките на инициативата са създадени

две електронни услуги – A-Z списък на заглавията <http://www.pulsaragency.com/> и между-библиотечен обмен на дигитализирани материали от кооперирания абонамент <http://www.bic.bg/BG/abona-ment1.asp>

WWW.BIC.BG

Членовете на четвъртия екип от Стопанска академия „Д. Ценов“ – Свищов са компютърни специалисти. Тяхното участие в проекта е видимо за всички – това е сайтът на БИК, който помества устава на сдружението, правилата и условията за членство, отразява дейностите и осигурява достъп до полезни връзки за библиотечната общност. Данните за броя на посещенията на сайта на БИК показват: за 2003 г. – 1306, за 2004 г. – 2170, 2005 г. – 2987 и 2006 г. – 2662. Най-използваните търсачки са Google.com, Гювеч.bg и Yahoo.com. Най-посещаван е сайтът на БИК от страни от Европа и Северна Америка.

Предимствата на собствено пространство в световната интернет мрежа е очевидно, но по-важно е, че библиотечни и компютърни специалисти се обединиха в България, водени от убеждението, че електронните ресурси са ценен, лесно достъпен и предпочитан източник на знание. Участието на колегите от СА в проекта е доказателство, че в кооперирането на библиотеките място на технологиите днес е водещо и партньорството на компютърните специалисти е необходимост за успеха на начинанието.

Важни постижения на БИК

1. Българските библиотеки работят заедно.

2. Членовете на БИК спестяват средства и осигуряват качествени електронни ресурси на читателите си.

3. Засилва се интересът към използването на електронни информационни ресурси за научно-образователни цели. Последните данни показват, че България е сред десетте страни – най-големи ползватели на академичните бази EBSCO в Централна и Източна Европа, Русия и Балтийските републики. Факт е, че през 2005 г. и 2006 г. са реализирани споделени абонаменти за пет различни електронни информационни ресурси.

4. Нараства популярността на семинарите „Ден на технологиите“ и „Добри библиотечни практики“, чиято цел е да се запознаят библиотечно-информационните специалисти с новите технологии и да осигурят възможности за споделяне на опит и знания.

5. Реализиран е първият съвместен традиционен абонамент за западни и руски периодични издания и са постигнати ползи за седемте библиотеки участнички.

6. Сдружението разполага със собствено пространство в световната интернет мрежа.

7. БИК представя успешно България в международната фондация eIFL. net, в която членуват 50 държави. Две поредни години (2005 и 2006) eIFL награди консорциума.

Постиженията на Българския информационен консорциум са успех и заслуга на всички участници. Те са доказателство за съществуването на дух на кооперация и сътрудничество сред българските библиотеки.

ЕВРОПЕЙСКАТА ТЕМА И ЧИТАТЕЛИТЕ В НАВЕЧЕРИЕТО НА ПРИЕМАНЕТО НИ В ЕС

ЕЛИ ПОПОВА

В отдел „Официални издания“ на Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ стана традиция ежегодно да се провеждат актуални наблюдения с участието на всички сътрудници. На основата на поредния годишен отчетен доклад се откроява важен проблем или определена тенденция и се поставя за цел проследяването на развитието им в течение на предстоящата година. Наблюденията не се предприемат самоцелно, а с намерението техните резултати да доведат до удачна промяна в организацията на работата и оптимизиране на обслужването на читателите. След като се одобри темата, разработва се методика, определят се показателите, които ще се проследяват и взетото решение се следва през цялата година. В началото на следващата резултатите се обработват от завеждащ-отдела, анализират се, правят се съответните изводи и се вземат възможните адекватни мерки.

За 2006 г. безспорно най-актуална беше темата за предстоящата българска евроинтеграция и възможностите за нейното информационно осигуряване. Годината, която предхождаше реалното и пълноправно членство на България в Европейския съюз, беше време на засилен интерес от страна на българското общество към информацията за страните – членки, за историята на съюза, за институциите и, разбира се, за това, какво бъдеще очаква България като член на ЕС. Ето защо усилията бяха насочени към по-детайлно проследяване на търсенията по европейски теми. Формулировката на наблюдението беше: „Обслужването на читателите в отдел

„Официални издания“ с документи и информация за Европейския съюз в навечерието на евроинтеграцията на България“.

Цел на наблюдението беше да се установи в каква степен отделът може да удовлетвори заявените читателски потребности и доколко ефективно се ползват наличните му ресурси и възможности на специализираното звено на НБКМ.

Организацията на наблюдението беше направена така, че да не натоварва излишно сътрудниците. Вниманието беше насочено към информацията от заемните бележки и регистрираните чрез тях читателски запитвания, както и чрез направените и отбелязани устни справки на място и по телефона.

През цялата година стриктно бяха събрани заемните бележки на читателите, които са ползвали документи с европейска тематика. Характерно за обслужването в отдела е наложителното изясняване на точната тема в читателските търсения, защото често не се прави разлика (и това е донякъде обяснимо) между организациите, видовете документи и не се познава субординацията в рамките на отделните структури. Така че даже в този план сътрудниците на отдела имат своя принос във внасянето на порядък сред понятията за това що е Европейски съюз и какво – Съвет на Европа, каква е разликата между Европейски съвет и Съвет на Европейския съюз и т.н. За оперативното и пълноценно обслужване на потребителите е много важно самите служители да имат нужните знания, да боравят умело и точно с фактологията в определената тема, да познават добре източниците (тра-

диционни и електронни), с които разполагат, за да бъдат полезни на читателите. По принцип, 90% от заемните бележки се попълват от ползвателите след като вече са им предоставени изданията по уточнената тема (т.е. те определено оставят избора на източниците да направи библиотекаря: след детайлно изясняване на читателските потребности, подбиране на издания от страна на библиотекаря, преглеждане на електронните каталози (при изявено желание и заедно с читателя) и преценка на релевантните документи. В редица случаи (около 60%) избраните самостоятелно от читателя източници не са довели до удовлетворителен резултат и библиотекарят прави замяна с подходящи издания, за да даде на читателя нужната му информация.

База на наблюдението бяха ресурсите по европейски теми:

- депозираните оригинални публикации и преводни издания на Европейския съюз – книги, продължаващи издания, микрофиши, СД;
- справочници и монографии, извън публикациите на съюза, електронни източници.

От 50-те години на XX век НБКМ е депозитна библиотека за изданията на европейските общности. През 2000 г. статутът на НБКМ е препотвърден и променен (по наша инициатива) от частичен на пълен депозит. Депозираните от ЕС официални публикации формират колекцията от издания на съюза на английски и значително по-малко на френски език. От началото на 2007 г. фондът се попълва активно с преведените на български език публикации, изпращани от Службата за официални издания на Европейския съюз в Люксембург.

Освен колекцията от депозитните издания, в отдела се формира, поддържа и предоставя за ползване от читателите добре комплектуван, но същевременно пестеливо подбиран фонд от актуални справочници и монографии, издадени от други издателства, включително и български, но отнасящи се за ЕС. Наличието на такива актуални български

и чужди издания дава възможност на потребителите да получат по-пълен обхват на интересувашите ги теми, без за това да е необходимо да губят много време за местене по читалните и изчакване на поръчки на различни места в библиотеката.

В отдела се предоставя безплатен интернет за читателите, които търсят информация за международните организации, включително и за издирвания по сайтовете на Европейския съюз.

Ежедневно се извършват справки по телефона, работи се и по справки, заявени от колективни и индивидуални потребители.

Анализът на читателския състав е направен по заемните бележки и данните, отбелязани в тях. На практика заемните бележки отразяват посещенията, като един и същи читател може да има повече от едно. Отчитайки този факт, беше установено, че с търсене по европейска тематика са били 157 посещения на 126 ползватели. Това представлява 14% от общия брой на посещенията в отдела. Разпределени по професии, читателите съставляват следната картина: научните работници и преподаватели са 14%, специалистите от различни области (филолози, юристи, технически специалисти и хуманитаристи от различни специалности) са 18%. Най-голям е процентът на студентската аудитория – 67%, но затова пък сред тях най-малко са читателите с повече от едно посещение. Преобладават студентите по специалности в областта на икономиката, политическите и социални науки. Поводите за техните посещения обикновено са зададени курсови и дипломни работи. Редовни посетители на читалнята са научните работници. Те наистина не са много на брой, но са чести посетители и дългогодишни читатели в отдела. Потребностите им са свързани с подготовката на книги или лекции, върху които те работят или с необходимостта да бъдат информирани по актуални проблеми. Докторантите и студентите идват, за да изпълнят конкретни задачи по разработките

си и понякога търсят съвсем конкретни факти и информация.

От групата на специалистите юристите и техническите специалисти са по-активни, особено първите и това, разбира се, е съвсем логично. Във всички области на живота нормативната база се хармонизира с европейското законодателство, което обяснява професионалните нужди на юристите. Много жалко е, че богатата информация и възможностите за справки по нормативните документи на Евросъюза не се ползва от по-голяма аудитория правни специалисти. Обяснението, вероятно, е свързано, от една страна, със слабата „реклама“ на тези възможности, а, от друга, тези специалисти разполагат с огромна информация в интернет: специализирани БД, огромна нормативна документация, които мнозина от тях ползват, независимо дали е свободен или контролиран достъпът до нея, поради характера на своята дейност, позволяван от стандарта на професионалната общност и изискван от високата степен на отговорност на длъжностите и дейността като цяло. Специалистите, ангажирани със създаването на законодателни инициативи, имат възможност да ползват услугите на създадения през 2000 г. Европейски документационен център към парламента.

Сред читателската аудитория, посетила специализираната читалня, са и трима чужденци: един преподавател в английски университет в България с неколkokратни посещения и двама студенти за дипломни работи. Интересно е сравнението между българските читатели-преподаватели, които ползват предимно традиционни източници (монографии и справочници) и чужденца-преподавател, който определено предпочиташе самостоятелно да си издирва информацията в сайтовете на ЕС, а само я допълваше или сравняваше с печатни документи, при това много умело сърфираше в огромното количество законодателни документи на ЕС. Този факт, разбира се, е показателен за обществото като цяло: доколко в по-голяма степен

новите технологии се вменстват в ежедневната дейност и са превърнати вече в умения и навици на хората от развитите страни.

Използването на наличните във фондовете публикации се определя от възможностите на читателите, най-вече от владенето на чужди езици. Депозитът на ЕС до 2007 г. се състои от издания, основно на английски и много малко на френски език. Главно поради тази причина – незнанието на чужди езици или (в много малък процент обаче) владенето на език – немски или испански, на който няма получени подходящи издания, процентното съотношение на ползваните издания е в полза на справочния фонд на български език: 66% от ползваните документи са от справочния фонд срещу 34% за колекцията от депозираните официални публикации на ЕС. Разпределението по език на изданията в самия фонд от справочни издания е в полза на български език – 80%, а от изданията на чужд език – общо 20%, като преобладава френският език; 3% обхващат справочници и монографии на руски език с информация за страните от Европейския съюз. Добре премисленото попълване на справочния фонд с подходящи издания на френски език компенсира преобладаването на публикации на английски език в колекцията на оригинални издания на Европейския съюз. По този начин читателите, които работят по-уверено с френски език получават адекватно обслужване. С приемането на България за пълноправен член на съюза, българският език става официален и официалните издания ще се получават вече на български език.

Ситуацията, по всяка вероятност, ще се променя по-динамично, отколкото досега, като се има предвид, че младите хора все по-бързо навакват с чуждите езици, преодоляват езиковата бариера, а и присъединяването на българския език към езиците на съюза ще бъде решаващ фактор за ползването на документите и информацията за и от Европа.

По вид ползваните документи за Европа се разпределят така:

- 89,3% книги от колекцията на Европейския съюз;
- 8,7% български официални издания – служебни публикации;
- 1% продължаващи издания;
- 1% СД.

Логично съдържателната картина на ползваните публикации показва активен интерес към обществено-политическата проблематика: договорите на ЕС, политиките на съюза, икономически показатели, сравнения и проблеми. Правото е определено водещата област на търсене от страна на различни по подготовка ползватели и съставлява 27% от предоставената на потребителите обществено-политическа литература, следвана от политическата проблематика. Читателските искания говорят за интерес към статистически данни за различни области – на икономиката, образованието, отбраната и сигурността. Най-масово на студентите са предоставяни документи по историята, устройството и институциите на Европейския съюз, политиките на съюза в отделните области и гражданските права. Определено по-слаб интерес има към изданията в областта на екологията, здравеопазването и културната проблематика. Предмет на чести читателски търсения са технически стандарти и изисквания на ЕС за производства и стоки. Високият процент на ползвани публикации от българската колекция в отдела се дължи на появилите се актуални заглавия за Европейския съюз на българския книжен пазар, релевантни на читателските потребности и липсата при тях на езикова бариера.

Общо през годината са раздадени над 320 издания, без в това число да влизат документите, намерени в интернет и предоставени на ползвателя за четене на място в читалнята, или потребителят предпочита да ги ползва на домашния си компютър, след като му сме подали точен адрес на материяла. Най-често търсенията в мрежата са свързани с нормативни документи на ЕС в различни области.

Макар и много рядко с издания на ЕС се обслужват читателски заявки по МЗС. Обикновено това са колективни потребители, например Икономическият университет във Варна.

Ежедневно се извършват редица справки в отдела по телефона и по и-мейл. Ползвателите получават не само информация за конкретни документи, но и интернет адреси, при изявено желание сами да потърсят нужната им информация. Обикновено издирвания на документи и информация в интернет се извършва от сътрудник на отдела, но в част от случаите, по желание, читателят само е подпомаган от служителите. Редица консултации се отнасят до посочване на подходящи сайтове в интернет или изграждане на оптимална стратегия за търсене.

През изтеклата година бяха направени много важни и сериозни справки за Министерството на културата (в екип с колегите от Методичен отдел) и за Министерството на регионалното развитие и благоустройството.

За пореден път се връщаме към извода, че е необходимо да се даде повече информация в общественото пространство по подходящ начин и форма за възможностите на НБКМ, респективно на отдел „Официални издания“ да предоставя документи и информация за Европа. Назрява бързо необходимост да се премине към по-гъвкави, активни и оперативни форми на информиране на колективни и индивидуални ползватели, чрез действени постъпки от наша страна, които да предизвикат осъзнаването на тази потребност и да предложат нейното информационно осигуряване. Поведението на ползвателите, темите и поводите на техните търсения, развитието на документалния поток и възможностите за информационно обслужване сочат и явната тенденция за развитието на отдела като методичен, консултативен център за европейска документация и информация в рамките на НБКМ, за обслужване на широка потребителска аудитория от колективни и индивидуални потребители.

МЕТА-ДАННИ – ХАРАКТЕРИСТИКИ

МИЛЕНА МИЛАНОВА

Използването на термина „мета-данни“ в съвременната теория и практика, свързана с регистрацията на информационни ресурси (традиционни и дигитални), налага неговото изясняване. Концепцията за мета-данните се появява и се развива с появата на електронните ресурси и необходимостта от тяхната регистрация. Всъщност мета-данните са познати на библиотечната общност много преди появата на електронните документи. Това са библиотечните каталози и правилата и стандартите за библиографско описание на документалните източници.

Съществуват не малък брой дефиниции на термина мета-данни. Той се определя и разбира по различен начин от множеството професионални организации, които проектират, създават, съхраняват или използват различни информационни системи и ресурси. Някои го използват като го отнасят към машинно четима информация, докато други го използват само за записи, които описват електронни ресурси. До средата на 90-те години на XX век терминът е използван преди всичко от общности, обменящи геофизическа информация. Те са разбирали мета-данните като съвкупност от всички данни, необходими за идентификация, представяне, обмен, техническото управление, изпълнение и употреба на данни, съдържащи се в дадената информационна система(1).

Думите на Arlene Taylor(2) обобщават причините за съществуването на множество дефиниции и понятия, включени под общия термин мета-данни: „Хората имат предвид различни неща, когато обясняват понятието „мета-данни.“ В основата си дискусиите се отнасят до някои комбинации или до някои от следните концептуални компоненти: информационния пакет и атрибутите му, стандарти за съдържание (правила за описание на пакета), схеми с мета-данни, елементи на мета-данни, записи с мета-данни и кодиращите формати. Като пример за илюстрация на това твърдение може да послужи MARC форматът. Защото някои разглеждат MARC само като кодиращ формат, други го обясняват като схема с мета-данни.“

Най-разпространеното и най-популярно определение за мета-данните е „данни за данните“ или „информация за информацията“. В тази дефиниция се вземат предвид всички ресурси във всякакъв формат, електронни или традиционни.

Друго направление в дефинирането на термина е неговото тясно използване за записи, които описват само електронни ресурси.

Някои от съществуващите дефиниции са:

- Структурирана информация, използвана, за намиране, достъп и управление на информационни ресурси, най-

вече в дигиталното пространство (International Encyclopedia of Information and Library Science, 2003)(3).

- Структурирани, кодирани данни, които описват характеристиките на информационното поведение на обекти в помощ на идентификацията, откриването, оценяването и управлението на описваните обекти (Майкъл Горман)(4).

- Структурирани данни, които описват ресурс, същност, обект или други данни. Те биха могли да се използват независимо от мястото, употребата, както и управлението на даден ресурс, същност и др.(5).

- Информация, която се отнася към една или друга част от информация, която може да съществува под отделни физически форми. Накратко, данни за данните. Всеки тип описание може да бъде разглеждано като мета-данни. Примери могат да бъдат библиотечната каталожна информация, кодираните заглавия на текстови файлове и данните за шофьорските свидетелства. В света на информационните технологии терминът често е използван, за да определи данни, които се отнасят към дигитални ресурси, достъпни в мрежата(6).

- Мета-данните описват разнообразни атрибути на информационните обекти и им придават значение, съдържание и структура. Теорията и практиката на описателните мета-данни е позната област за мнозина, като корените ѝ са в каталогизирането на печатни произведения. В дигиталната сфера допълнителни категории от мета-данни се появяват, за да поддържат движението и управлението на файловете(7).

В библиотечното пространство, мета-данните са използвани обикновено за

някои формални схеми за описание на ресурси, приложими към някои типове обекти, дигитални или недигитални. Традиционните библиотечни каталози са форма на мета-данни. MARC 21 и наборът от правила, използвани в него, подобно на AACR2, са стандарти за мета-данни. Други схеми за мета-данни са развити, за да опишат различни типове текстови или нетекстови обекти, които включват издадени книги, електронни ресурси, помощни средства за търсене на архивна информация, обекти на изкуството, образователни и обучителни материали и научни материали(8).

Важността на мета-данните се изразява в няколко направления. Наличието на богати, смислово логични мета-данни ще доведе до **повишаване на ефективността** при търсенето на информация и нарастване на достъпността. Те позволяват търсенето в колекции, съставени от много елементи, както и създаването на виртуални колекции от материали, които са разположени в множество отделни бази данни.

В дигиталния свят не е трудно за отделния обект от дадена колекция да бъде дигитализиран, след което да получи самостоятелност както от собствената каталогизираща информация, така и от връзките му към други обекти в същата колекция. Мета-данните имат критичната роля да запазват контекста на съществуване на дадена информация. Те документират връзките между обектите, идентифицират автентичността, структурната и процедурна интегрираност, а както и степента на завършеност на информационните обекти.

Увеличаване използването на диги-

талните информационни системи също се подкрепя от наличието на мета-данни. Добре структурираните мета-данни могат да улеснят почти безкрайното число от начини за търсене на информация и представяне на резултатите, като постигат преодоляване на физическите бариери, съществуващи пред различните потребители.

Мета-данните играят важна роля при **разграничаването на разнообразните версии**, създавани от различните дигитални форми на даден обект. Те трябва да осигуряват връзка към разнообразните версии и да представят еднаквото и различното във всяка една версия. Мета-данните трябва също така да дават възможност за различаване вариантите дигитализирани версии от постоянните копия на оригиналния или родствения обект. Пряко свързан с този въпрос е и въпросът за **легалността**. Мета-данните позволяват да се записват много нива на права и репродуктивна информация, която съществува за информационните обекти и техните разнообразни версии. Мета-данните също така документират легални или донорски изисквания, които са били наложени на обектите.

Друга първостепенна важност на мета-данните може да бъде отнесена към процеса на миграция на информационните обекти при разработване и използване на следващи генерации от компютърен софтуер и хардуер. Съществени са мета-данните, носещи информация за това как даден документ е бил създаден и поддържан, какво е поведението му и какви са връзките му с други информационни обекти. Тази информация трябва да бъде записана за информационните ресурси, за да останат

те **достъпни и понятни** с времето.

Не на последно място мета-данните имат своята важност при **подобряване на самата система и нейната икономика**. Техническите данни за benchmark (стандартни схеми за оценяване), много от които могат да бъдат събирани автоматично от компютър, са необходими, за да развиват и усъвършенстват системите, така че да ги направят по-ефективни и по-резултатни от техническа и икономическа гледна точка. Данните могат да бъдат използвани в планирането на нови системи(9).

Мета-данните се подчиняват на четири основни принципи, определени от Erik Duval(10):

√ Модулност (Modularity)

Този принцип се изразява при изграждането на схемите с мета-данни. Проектантите създават нови компоненти, базирани на съществуващите схеми с мета-данни, като се възползват от наблюденията върху най-добрите практики, вместо да измислят наново елементи. Елементите с данни на различни схеми, като речници и други изграждащи блокове, могат да се комбинират чрез синтактично или семантично коопериране на принципа на „лего“. Блоковете могат да се изграждат и в по-големи структури. Важно понятие, свързано с този принцип, е понятието за **пространство на имената (namespace)**. То е фундаментална част от инфраструктурата на уеб. Най-просто казано, пространството на имената е формална колекция от термини, които управляват според определен алгоритъм. Основният протокол на уеб, http-пространството на имената, гарантира уникалността на адресирането в мрежата. Предметният рубризатор на

Библиотеката на Конгреса, LCSH (Library of Congress Subject Headings) – пространство на имената, управлява правилата за създаване и определяне на предметните рубрики(11).

Обявяването на пространството на имената позволява на дизайнерите на схеми с мета-данни да дефинират контекста на отделния термин, което осигурява неговата уникалност. Всяка схема с мета-данни получава уникален префикс, който определя нейната принадлежност. Така например можем да различим схемата на Dublin Core по префикса „dc“; IEEE-LOM (IEEE Learning Object Metadata) схемата с мета-данни ще я различим по префикса „lom“. В началото на RDF (Resource Description Framework) записи, декларацията на пространството на имената дава както името на набора от елементи, използвани, за да се опишат атрибутите на информационния ресурс, така и URL или интернет адреса, на който е представен официалния синтаксис. Пространството на имената, което представлява набор от кодирани полета, е понятие, което подчертава модулността на мета-данните и е наричано още: набор от елементи с мета-данни, схема с мета-данни, система от мета-данни или пространство на имената.

√ Разтегливост (Extensibility)

За да могат да бъдат използвани мета-данните според нуждите на тяхното приложение, те трябва да позволяват разтягане. Това означава те да могат да приспособяват идеята на основната схема, като добавят допълнителни елементи, които да бъдат нагодени за определена употреба според отделни или специфични нужди на дадена област, без да

се правят големи компромиси със съвместимостта, която е обезпечена от основната схема. Някои от елементите с мета-данни могат да бъдат открити във всяка схема с мета-данни, подобно на създателя на даден информационен ресурс или неговото идентифициране (URI/URL). От друга страна съществуват множество полета, които са специфични за определени приложения или общности.

Така например, съществуват схеми с мета-данни, създадени и поддържани от професионални общности, които са базирани на Dublin Core елементите с мета-данни, при което специфични полета за съответния домейн са били добавени при изграждането на новата схема с мета-данни, за да разтеглят използваемостта на базовата схема (в случая Dublin Core Metadata Element Set) за нуждите на съответната общност. Естествена последица, резултат от принципа на разтегливостта е, че архитектурата на мета-данните изисква да бъде конструирана така, че лесно да може да съчетава идеята на основната схема с допълнителни елементи, така че да се приспособи за специфични локални или домейн-специфични нужди без сериозни компромиси със съвместимостта на базовата схема. С други думи, някой използвайки други приложения, който се натъква на тези разширения, да е способен да ги игнорира и дори да ги направи използваемы за всеки общ елемент в тези две схеми (базовата и специфичната)(12).

√ Усъвършенстване (Refinement)

Усъвършенстването най-просто представя възможността да се създава много „по-фино“ изработено описание

на ресурси, ако потребителят желае това. Или това е възможността на схемите с мета-данни да позволяват на ползвателите си да избират нивото на детайлизираност, подходящо за даденото приложение. Концепцията за усъвършенстване включва две субконцепции. Първата е допълнение към качеството, което прави значението на елементите по-специфично (т.е. прецизиране на значението). *Илюстратор, автор, композитор* или *скулптор* са примери за различни типове термини от много по-общия термин *създател*. *Дата на създаване, дата на промяна и дата на приемане* имат много по-тясно значение от атрибута *дата*. Втората субконцепция на принципа на усъвършенстване включва определяне специфичността на отделна схема или стойността на даден елемент, които дефинират целия диапазон от стойности на елемента. Ако е възможно да установим, че стойността, зададена на отделен елемент от мета-данни, е била избрана от контролиран речник или е била конструирана акуратно според определен алгоритъм, това може да направи този елемент много по-използваем, особено при автоматизирани процеси. Ако използваме отново атрибута *дата*, кодирането на дати и време е пример за използването на кодиращ стандарт, за да се отстрани двусмислеността от представянето на стойностите в мета-данните. Поредицата 03/06/02 се интерпертира като Март 6, 2002 в Северна Америка и като Юни 3, 2002 в Европа и Австралия. При използването на кодиращ стандарт датата може да бъде кодирана по недвусмислен начин във формат гггг-мм-дд (2002-03-06, например: MARC21, UNIMARC). Други

елементи, например предметните рубрики, могат да използват традиционните библиотечни контролни речници (например: LCSH) също така успешно, за да се разшири достъпът до електронните ресурси чрез предмета. Друг пример може да бъде десетичната класификационна схема на Дюи (Dewey Decimal Classification) като мултилингвистична класификационна схема, която дълго се използва в традиционната библиотечна среда, която също така добре може да се приложи и към електронни ресурси. Употребата на специфични кодиращите формати в схемите с мета-данни, позволява увеличаване на яснотата при машинните процеси, както и улеснява разбирането от страна на потребителите(13, 14).

√ **Многоезичност** (Multilingualism)

Последният от четирите принципа на мета-данните, е основен за запазване лингвистичното и културно разнообразие при използването на схемите с мета-данни. Есенцията на принципа се състои в това да пригоди архитектурата на мета-данните към съобразяване с езиковите и културните различия. Всъщност може да се каже, че този принцип представлява парадокс. Първите три принципа, спазени в схемите с мета-данни, подпомагат интернационализма и глобализацията при описанието на отделни ресурси. Стандартите гарантират постигане на основната цел на световната мрежа като информационна глобална среда, за което е необходимо да се използват инструменти, като контролирани речници и внимателно дефинирани пространства на имената. Уеб, като глобална информационна система, е важна с това, че позволява безпрецеден-

тен достъп до ресурси в глобален аспект. Ако подобни ресурси не са направени достъпни за потребителите на техните родни езици, с подходящи набори от символи, и мета-данни, подходящи за управлението на тези ресурси, уеб ще провали потенциала си за глобална информационна система. Едновременно с това, нуждата от локализация изисква адаптирането на същите тези стандарти към локален контекст. Основна отправна точка в представянето на глобална архитектура на мета-данни е преводът на спецификации и стандартни документи на различни езици. Десетичната класификационна схема на Дюи, например, е преведена на различни езици. DCMI (Dublin Core Metadata Initiative) поддържа списък от преводи на техните основни документи. Също така The European Workshop on Learning Technologies, поддържа преводи на LOM (Learning Object Metadata) спецификацията. По този начин даден контролиран речник може да бъде използван според локални нужди и да бъде прилаган от създателите на мета-данни, независимо от майчиния език.

Друго съществено направление е включването на описание на езикови и други културални аспекти на ресурсите в схемите с мета-данни, откъдето следва тяхната способност да идентифицират алтернативни версии на ресурса на различни езици така добре, както и самия оригинал.

На едно по-техническо ниво е важно за глобалното адаптиране на стандартите двете специфични направления (глобализация и локализация) и начинът на кодирането на тези направления да са доколкото е възможно по-неутрални

от средата. Например, не би било уместно да дефинираме стойност на елемент с данни като образователен контекст в случаите, когато тя е специфична само за една национална система. Също така, кодирането е най-добре да се базира на цифрово представяне на елементите или техните стойности, въпреки че съществува широка практика да се употребяват някои форми на „псевдо-английски“ (HTML-етикетите са типичен пример: етикет се отнася към понятието „List Item“ (списък на единиците).

Многоезичността е един от аспектите от сродния въпрос за мултикултурализма, който се наблюдава при представянето на данни в различни страни. Другоезичен, мултикултурален въпрос е този за „дясно-ляво“, посоката, в която текстът се представя на екрана и чете. Английският и европейските езици спазват посоката от ляво на дясно, а арабският и иврит от дясно на ляво. Тук се нареждат и въпросите за начина на представяне на датите в различните календари; културните значения по подразбиране на определени икони, пиктограми; стандарти от практиката (например: подредбата на имената). Въпреки, че тези въпроси са извън специфичния контекст на мета-данните, те са също част от нуждата им да описват релевантни характеристики на ресурсите по начин, който е във връзка и зачита езиковите и културни различия(15, 16).

Най-основно може да се каже, че съществуват три типа мета-данни:

✓ **Дескриптивни** мета-данни - описват ресурси с цел откриване и идентификация. Може да включват елементи, подобни на заглавие, анотация, автор и ключови думи.

✓ **Структурни** мета-данни - посочват как съставните обекти да бъдат съчетани заедно. Например, как страниците са подредени при оформяне на част от даден документ.

✓ **Административни** мета-данни - предоставят информация, която подпомага управлението на ресурси, подобно на това кога и как е бил създаден даден ресурс, типа на файла и друга техническа информация и кой може да има достъп до него. Съществуват няколко подмножества на административните мета-данни; два, които понякога са посочвани като отделни типове мета-данни са:

- мета-данни за управление на права, които са част от притежаващите интелектуални права;

- мета-данни за консервация, които съдържат информация необходима за архивите и опазване на ресурсите(17).

На таблица 1 се виждат видовете мета-данни с техните цели и примерни елементи, както и употреба. Таблицата е според он-лайн ръководство от интернет портала на Cornell University Library.

Същото определение на видовете мета-данни е възприето от Priscilla Caplan(18).

Както бе споменато, съществуват и други видове мета-данни, които някои изследователи посочват като основни видове. Според Anne J. Gilliland(20) мета-данните са административни, дескриптивни, за консервация, технически и за употреба. Мета-данните за консервация са свързани с управлението и опазването на информационните ресурси. Те документират физическото състояние на ресурсите или действията, предприети за опазване на физическата и дигитал-

ната версия на ресурса, например: опресняване на данни и миграция. Техническите мета-данни са свързани с това как функционира системата или с поведението на мета-данните. Такива са: документацията за хардуера и софтуера; информация за дигитализацията, например: формати, коефициент на компресиране, скалираща програма; следене на времето за отговор на системата; данни за автентичност и сигурност, например: кодиране, пароли. Мета-данните за употреба са свързани с нивото и вида на използване на информационните ресурси: показвани записи, следене на използването и на потребителите, съдържателна повторна употреба и информация за различните версии.

Една ранна класификация (от 1998 г.) предлага четири типа мета-данни: мета-данни, свързани с откриването на ресурсите; мета-данни за наличност на ресурса; мета-данни за използването на ресурса; мета-данни за администрация и контрол на ресурса(21).

Този преглед на определенията, принципите и характеристиките на мета-данните показва, че за съвременния изследовател това понятие може би не е „панацея“ за решаването на проблемите, свързани с каталогизирането на електронни ресурси, но е достатъчно важно, за да е необходимо неговото проучване и добро познаване. В съвременната теория и практика концепцията за мета-данните е основен инструмент, който позволява постигането на съвместимост между информационните системи на различни общности, като използва добре познати на библиотечните професионални среди механизми.

Таблица 1. Видове мета-данни(19)

Тип	Цели	Примерни елементи	Примерна употреба
Дескриптивни мета-данни	Описват и идентифицират информационните ресурси; • на локално ниво (система) – позволяват търсене (например: търсене на колекции с изображения, с цел да се намерят художници или животни); • на ниво уеб – позволяват на потребителите да откриват ресурси (например: търсене в уеб за намиране на дигитализирани колекции от поезия).	• уникални идентификатори (PURL, Handle); • физически атрибути (медия, условни размери); • библиографски атрибути (заглавие, автор/създател, език, ключови думи).	Handle PURL (Persistent Uniform Resource Locator) Dublin Core MARC HTML Meta Tags Контролирани речници подобни на: Art and Architecture Thesaurus, Categories for the Description of Works of Art
Структурни мета-данни	Подпомагат навигацията и представянето на електронните ресурси: • осигуряват информация за вътрешната структура на ресурсите, включвайки страници, раздели, номер на глави, индекси и съдържания; • описват връзки между материалите (например: фотография В се съдържа в ръкопис А); • свързва сродни файлове и знаци (например: файл А с JPEG формат на архивното изображение файл В).	Структурира етикети, подобни на заглавна страница, съдържание, глави, части, печатни грешки, индекси, връзки между суб-обекти (например: фотография от дневник).	SGML XML Encoded Archival Description (EAD) MOA2, Structural Metadata Elements Electronic Binding (Ebind)
Административни мета-данни	Подпомагат както срочното, така и дългосрочното управление и развитие на дигиталните колекции: • включват технически данни за създаване и качествен контрол; • включват управление на правата и контрол на достъпа, както и условията на ползване; • запазват информация за действия.	Технически данни, подобно на типа на на скенера и модела, резолюция, големина на битовесте, цвятна схема, формат на файла, компресия, източник на светлина, собственик, дата на печатни права, лимит за копиране и разпространение, лицензна информация, действия за консервация (цикли на опресняване, миграция и др.)	MOA2, Administrative Metadata Elements National Library of Australia, Preservation Metadata for Digital Collections CEDARS

Бележки

1. Gill, T., Gilliland, A. J., Woodley, M. S. Introduction to Metadata. Pathways to Digital Information. Online Edition, Version 2.1, p. 1, http://www.getty.edu/research/conducting_research/standards/intrometadata/setting.html, достъпен на 06.02.2007.
2. Цит. по: **Intner**, S., Lazinger, S., Weihs, J. Metadata and its impact on libraries. London, 2006, p. 5.
3. Пак там.
4. Цит. по: **Tedd**, L., Large, A. Digital Libraries. Muenchen, 2005, p. 89.
5. Metadaten, <http://www.ddb.de/standardisierung/metadaten/metadaten.htm>, достъпен на 13.03.2007.
6. Structural Metadata Dictionary for LC Digitized Material, Version 1.03, <http://memory.loc.gov/ammem/techdocs/repository/gengloss.html#metadata>, достъпен на 07.02.07.
7. Moving Theory into Practice: Digital Imaging for Libraries and Archives. 5. Metadata, <http://www.library.cornell.edu/preservation/tutorial/preface.html>, достъпен на 07.02.2007.
8. Understanding Metadata. Bethesda, 2004, p. 1, <http://www.niso.org/standards/resources/UnderstandingMetadata.pdf>, достъпен на 11.01.2007.
9. Gill, T., Gilliland, A. J., Woodley, M. S. Introduction to Metadata. Pathways to Digital Information. Online Edition, Version 2.1, p. 8-9, http://www.getty.edu/research/conducting_research/standards/intrometadata/setting.html, достъпен на 06.02.2007.
10. **Duval**, E., Hodgins, W., Sutton, S., Weibel, S. Metadata Principles and Practicalities. // D-Lib Magazine, Vol. 8, 2002, N 4, <http://webdoc.sub.gwdg.de/edoc/aw/d-lib/dlib/april02/weibel/04weibel.html>, достъпен на 28.01.2007.
11. Пак там.
12. **Intner**, S., Lazinger, S., Weihs, J. Metadata and its impact on libraries. London, 2006, p. 7-8.
13. Пак там, с. 8.
14. **Duval**, E., Hodgins, W., Sutton, S., Weibel, S. Metadata Principles and Practicalities. // D-Lib Magazine, Vol. 8, 2002, N 4, <http://webdoc.sub.gwdg.de/edoc/aw/d-lib/dlib/april02/weibel/04weibel.html>, достъпен на 28.01.2007.
15. **Intner**, S., Lazinger, S., Weihs, J. Metadata and its impact on libraries. London, 2006, p. 8.
16. **Duval**, E., Hodgins, W., Sutton, S., Weibel, S. Metadata Principles and Practicalities. // D-Lib Magazine, Vol. 8, 2002, N 4, <http://webdoc.sub.gwdg.de/edoc/aw/d-lib/dlib/april02/weibel/04weibel.html>, достъпен на 28.01.2007.
17. Understanding Metadata. Bethesda, 2004, p. 1, <http://www.niso.org/standards/resources/UnderstandingMetadata.pdf>, достъпен на 11.01.2007.
18. Цит. по: **Nero**, L. Cataloguing digital resources. // Library Review, Vol. 54, 2005, N 2, p. 104.
19. Moving Theory into Practice: Digital Imaging for Libraries and Archives. Metadata Types, <http://www.library.cornell.edu/preservation/tutorial/preface.html>, достъпен на 07.02.2007.
20. Gill, T., Gilliland, A. J., Woodley, M. S. Introduction to Metadata. Pathways to Digital Information. Online Edition, Version 2.1, p. 4, http://www.getty.edu/research/conducting_research/standards/intrometadata/setting.html, достъпен на 06.02.2007.
21. Цит. по: **Intner**, S., Lazinger, S., Weihs, J. Metadata and its impact on libraries. London, 2006, p. 11-12.

Премьера

ЮБИЛЕЕН СБОРНИК

„БИБЛИОТЕЧНИ ДИСКУРСИ“

РАДКА КОЛЕВА

Няколко месеца преди премиерата* Ани Тотоманова ми се обади да участвам в сборник, който Народната библиотека подготвя по случай 60-годишния юбилей на Александра Дипчикова. Аз приех с удоволствие.

Но след като сборникът беше вече под печат, получих и второ, неочаквано за мен предложение – да го представя днес тук и пред вас. Високата чест ме задължаваше да не откажа. Но в следващия момент, вече притеснена, осмислила голямата отговорност, последваха въпросите – защо аз, знае ли, съгласна ли е самата Сашка, знае ли директорката. Отговорът беше – Сашка няма думата, проф. Христова ще бъде уведомена за нашето решение. След това разбрах, че и двете не само са дали своето съгласие, но са приветствали идеята. И все пак дълго търсих отговора за моя избор. Аз съм 3 години по-голяма от Сашка, 3 години преди нея започвам работа в НБИВ. И двете започваме като библиотекари – тя в отдел „Каталогизация“, аз в отдел „Обслужване“. Общата ни любов към професията, теоретичната подготовка и дългогодишната практика ни дадоха възможност да защитим докторати, да се хабилитираме, да ръководим две големи библиотеки. През тези дълги години на общуване ние станаме и уважаващи се колеги и добри приятели. И още нещо, ние продължихме традиционните исторически взаимовръзки между нашите библиотеки. И тук, и в Пловдив са работили големите К. Величков, Борис Дякович, Илия Йовчев, Стоян Аргиров, Маньо Стоянов, Стоян Инджев и много други млади колеги.

И така днес съм пред вас да представя сборника „Библиотечни дискурси“.

Той продължава една дългогодишна традиция – да се издават сборници, алманаси,

библиографии, доклади от конференции, посветени на изтъкнати учени в това число и на видни библиотековеди и библиографи.

Оценка на статиите няма да правя. Това, че те са включени в сборника, говори за тяхното високо научно вино, актуалност. 27 автори, 26 статии (1 в съавторство). Ще представя накратко всяка от тях, за да предизвикам професионалния интерес към изданието.

Съвсем естествено уводните думи в сборника са на проф. Боряна Христова – директор на Народната библиотека. Топли човешки думи за „прекрасното време, в което живеем“ и в което двете работят. Разбира се, не отсъства и оценката за високия професионализъм и обществена ангажираност на Сашка Дипчикова.

Композиционно материалите в сборника са представени в 4 раздела: „Народната библиотека и нейното книжовно наследство“, „Книгознание. Библиотечно дело. Библиография“, „История и литература“, „Около юбилея“.

Ще започна от четвъртия. Защото, ако все още някой се пита, коя е Сашка Дипчикова – големият професионалист, директорът, уважаваният и обичан колега, общественикът, отговор ще намери тук.

Д-р Ани Тотоманова и Виолета Людсканова в статията си „На колегата и приятеля – с почит и уважение“ ни запознават с нейното теоретическо и практическо израстване и развитие на многостранни и многоплатови професионални интереси:

- на първо място това са научните занимания на Дипчикова по проблемите на предметизацията;

- на второ – библиотечно-библиографските и информационни системи;

*Премиерата на юбилейния сборник „Библиотечни дискурси“ се състоя през декември м.г. в НБКМ.

- на трето – участието ѝ в големи програми и проекти, свързани със съвременните изисквания за развитието на библиотеки, като: НАБИМ, Национална програма за опазване на библиотечните фондове, Изграждане на библиографска база данни за българската книга, Шанс за българските библиотеки за 21 век, Енциклопедия „Българска книга“ и мн. др.

Авторите отбелязват нейния принос за изработване на „Закона за задължителното депозиране“, активното участие на Дипчикова в разработване на нормативните документи в областта на библиотечното дело; преводи на международни стандарти; редакция на стандарти.

Авторите на статията с факти отбелязват важните събития по време на нейното управление. Като научен секретар и председател на научния съвет Ал. Дипчикова има неоспорима роля за утвърждаването на библиотеката като научен институт. Статията завършва с лични спомени на двете авторки.

От статията на колегата Елена Фурнаджиева научаваме за корените на Сашкиния род по майчина линия – Азмановият род от Стара Загора. Изключителни фигури не само в историята на Стара Загора, но и в българската история. Повечето от тях са завършили европейски университети, но завърнали се у нас да градят Нова България – това са химици, металурзи, медици, архитекти, музиканти, поети (Веселин Ханчев). Достоеен техен продължител е ст.н.с. д-р А. Дипчикова. Юбиларката с целия си професионализъм и житейски позиции доказва, че е техен достоен продължител.

Гордост за всяка библиотека е притежанието на личните библиотеки и архиви на големи български учени. Петър Величков ни показва трудния път, извървян от него, към „златния“ архив на Тодор Боров, за да бъде дарен на Народната библиотека. Дарението приема директорът А. Дипчикова.

Този раздел завършва с „Библиография на трудовете на ст.н.с. Александра Дипчикова“:

- 115 публикации – авторски трудове – дисертация, книги, студии и статии, доклади;

- съставител на книги, нормативни документи;

- редактор на книги, официални документи, периодични издания;

- преводи на книги, официални и електронни документи;

- интервюта.

Това е творческият портрет на Дипчикова, който ѝ прави н.с. Силвия Филипова.

Съвсем естествено в първия раздел са статии, отнасящи се до богатствата на НБКМ.

В статията си ст.н.с. д-р Елена Узунова ни представя най-новите постъпления от славянски ръкописи в колекцията на библиотеката. Има все още родолюбиви българи, които даряват или предлагат за откупване ръкописни книги, документи от епохата на Възраждането, или старопечатни, ценни и редки издания.

Е. Узунова ни представя 3 новопостъпили през 2006 г. ръкописи:

- Миней служебен за м. октомври от първата четвърт на XVI в. Фрагментът съдържа част от службите за св. Петка Търновска и за св. ап. Лука.

- Григорий Синаит – „Глави с акростих много полезни“. Ръкописът съдържа някои от съчиненията на св. Григорий Синаит, византийски аскет, основоположник и практик на исихазма.

- Сборник, съдържащ лекарственик, гръмник, зодиак, трепетник и др. текстове от втората половина на XIX в. Авторката разкрива съдържанието на всеки ръкопис, придружен с илюстрации.

Искам да насоча вашето внимание към статията на ст.н.с. Цветолюб Нушев, който ни запознава със структурата, задачите и личностите от 1976 до 2006 г. на Националния архив на България за ръкописи, документи и книги до началото на XX век. Статията на Нушев е палитра на личности с висок професионализъм, работили във водещия архивен институт в България.

Позволете ми да цитирам и високата оценка, която той дава на директорите на Народната библиотека, без чието активно съдействие, разбиране и воля трудно би могъл да се осъществи напредък:

„Това са Костадинка Калайджиева, Ал. Дипчикова и Боряна Христова, интелигентни и волеви жени, свързали целия си професионален живот с Народната библиотека. Те са тези, които в най-голяма степен допринесоха да има висок професионализъм, приемственост и просперитет...“

С голям интерес и любопитство прочетох статиите на н.с. Илона Калоянова и Илко Пенелов за специалните фондове в Народната библиотека.

Всички ние, по-дългогодишни библиотекари, познаваме времето, през което бяха създадени специалните фондове, познаваме заповедите, инструкциите и др. административни актове, които ни задължаваха да унищожим или „арестуваме“ част от фондовете си – военни издания със секретен характер, антисъветска, антикомунистическа, религиозна литература, порно издания и издания с „поверителен характер“.

И двамата автори проследяват целия път на създаването на тези фондове.

Благодарение на демократичните промени, настъпили у нас, тези фондове бяха разсекретени и предоставени за свободно ползване.

Когато става дума за секретните фондове в библиотеките, аз поддържам тезата – от двете злини беше избрана по-малката. Представяте ли си да имаше аутодафета? Какво количество литература щеше да бъде унищожено? А днес ние ги имаме.

Н.с. Галя Дириманова посвещава статията си на един много актуален проблем не само за Националната библиотека, но и за другите по-големи библиотеки, които обогатяват фондовете си, особено с чужди издания, в условията на финансов дефицит.

Два са каналите за набавяне на литература за обмен – дарения и покупка. След анализ на издателската продукция авторката отделя главно внимание на даренията –

книги, периодични издания, периодични сборници, подкрепени с данни и цифри за последните 10 години.

Статията на доц. д-р Нина Шуманова за издателската политика на НБКМ е продължение на многото публикации на тази тема, свързани предимно с юбилеите на националната библиотека. Това изследване, както казва авторката, отново е свързано с юбилей, но този път на един от емблематичните сътрудници на Народната библиотека – Александър Дипчикова, като директор, научен секретар, гл. редактор на сп. „Библиотека“. (В скоби бих отбелязала, че всички статии в този раздел, независимо от тематиката, подчертават мястото и приноса на Дипчикова.)

След проблемно-аналитичната част на статията Шуманова прилага и библиография на книги, издадени от Народната библиотека през периода 1998-2005 г.

Вторият раздел на сборника – „Книгознание. Библиотечно дело. Библиография“, се открива с публикацията на ст.н.с. д-р Цветанка Панчева „Електронната библиография – идеи и постижения“. Съвсем естествено авторката поставя въпроса какво представлява електронната библиография. За да си отговорим на този въпрос, Панчева ни запознава с теоретико-терминологичните постановки на руски и европейски специалисти. Регистрирайки постиженията на електронната библиография в България, се налага изводът за натрупан значителен опит.

Паралелно с използването на базите данни на националната библиография голяма част от вузовските и регионалните библиотеки създават собствени информационни ресурси под формата на сводни каталози, отраслови и краеведски, самостоятелни библиографии – тематични, персонални, биобиблиографски речници, виртуални справочни служби и други форми.

На проблемите на стандартизацията в областта на библиотечното дело са посветени статиите на н.с. Анета Дончева и н.с. Надя Карачоджуква.

Първостепенно е мястото на Народната

библиотека в областите каталогизация, терминология, документация и библиотечен мениджмънт, технологии. Дейността по стандартизация е насочена към хармонизиране с европейските и международни стандарти.

Въпросът „да“ или „не“ на стандартизацията на библиографското описание в електронните каталози (поставен в статията на Карачоджукова) в България се дискутира дълго време без особен резултат, макар че твърдо специалистите заявяват „да“. „Да“ значи създаването на мрежи на национално ниво и в международен мащаб, които дават възможност за осъществяването на отдавнашната идея – еднократно създаване на библиографска информация и многократно ѝ използване. Така библиотеките имат възможност да „свалят“ готови записи за своите каталози. Но затова е необходима унификация в библиографското описание, което е в основата на обмена на библиографска информация.

Познавайки широките научни интереси на проф. Ани Гергова, аз не бях изненадана от публикуваната статия, която представлява панорамна картина на историческите етапи и съвременната политика по опазването и достъпа до българското книжовно богатство от Възраждането, та до наши дни.

Наред с успешната политика по опазването и достъпа, осъществявана през годините, проф. Гергова точно и ясно определя бъдещата държавна политика на институциите, отговорни за нейната реализация в новите условия на демократичното ни общество – необходимост от европейско законодателство, отваряне на българската култура към света, информационно осигуряване на достъпа до книжовното наследство, книжовното наследство като фактор за икономическото развитие на страната, нови аспекти в образователната стратегия – перспективата на нови изследователски парадигми.

Въпросът за новите аспекти на библиотечно-информационното образование в България развива доц. Татяна Янакиева – дългогодишен преподавател и ръководител на

катедрата по „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ при СУ.

Ключова дума още в заглавието на статията е „изпреварваща роля“ на образованието. Преходът ни към информационно общество поставя нови високи изисквания към библиотечно-информационния сектор. А както авторката коментира, нашите библиотеки тръгват към XXI век със слаба стартова позиция.

Статията на Т. Янакиева отговаря на въпроса – какви са нужните компетентности на информационните специалисти през XXI век. Отговаряйки многоаспектно на този въпрос, опирайки се и на чуждия опит, публикацията е стратегия, а нейната реализация ще ни позволи да заемем достойно място в европейското образователно пространство.

Статията на доц. Александър Димчев ни представя ролята и мястото на Фондация „Отворено общество“, единствена по рода си неправителствена организация в подкрепа на българското библиотечно дело. Той спира вниманието ни на по-значимите проекти и направления – образование, обогатяване на информационните ресурси на библиотеките с техника, нови книги и периодични издания. Тук намираме информация за трите основополагащи проекта – НАБИМ, Национална програма за опазване и развитие на библиотечните фондове и Шанс за българските библиотеки за XXI век. В края на статията са приложени данни за броя на подкрепените проекти, съставите на експертните съвети към фонд „Библиотеки“. От тях личи активното участие на Дипчикова.

Доц. Донка Правдомирова ни запознава с познатия и непознат библиограф Стефан Бобчев. Библиографските занимания на Бобчев са в пряка зависимост от журналистическата и научната му дейност. Ето защо в статията тя анализира диференцирано прозведенията на журналиста библиограф и учения библиограф.

В раздела „История и литература“ с специален научен характер е статията на проф. Стоянка Кендерова. Тя ни представя една

ранна и непозната днес библиотека от епохата на селджуките – библиотеката на Садреддин Конев (ум. 1274 г.). Анализът на литературата, която присъства в нея, дава възможност да проникнем в духовния свят на този виден представител на мюсюлманската наука на арабски език, в сложния комплекс от религиозни вярвания сред населението в Мала Азия през XIII век, както и да открием мястото на Ибн ал-Араби в неговия живот. Статията съдържа и опис на книгите, според регистър от 1568 г., съхраняван в НБКМ.

С историографски характер е публикацията на Любомир Георгиев, посветена на занятията на българските католици заселници в Дунавската монархия. Авторът се ограничава в 4 професии, независимо от наличието на документи за повече от тях (поради ограничения обем).

В този ред трябва да отбележим и статията на д-р Цви Керен от Телавивския университет. Той ни запознава с историята на евреите в България въз основа на изследвания, базирани на европейски, османски и др. извори.

За страданието и мъките, за заблудите и грешките, но и за удовлетворението в изследователската работа споделя с нас ст.н.с. Милкана Бошнакова. Тя ни разказва историята, свързана с неизвестен до този момент ръкопис в архива на П. К. Яворов. Става дума за 200 листа ръкопис, част от „Речник на чуждите думи в българския език“. Кой е авторът на ръкописа? След дълги търсения и огромен изследователски труд, отговорът е намерен.

Щом се зададе 1 ноември, в библиотеки-те многократно трябва да отговаряме на въпроса – кои са нашите будители. А сега и кампанията – да изберем „Великите българи“.

Ето, че вече отговор на тези въпроси ни дава библиографският обзор на българската биографична литература на ст.н.с. д-р Елена Янакиева, още повече, че хронологичният обхват е много широк – от Освободе-

нието до наши дни. Написването и издаването на библиографично произведение (макар и субективно) за живота и дейността на биографираното лице е основен критерий за неговото място сред великите българи.

Статията на н.с. Живка Радева за класификация на българските мемоари с оглед на краеведските материали в тях, както самата тя съобщава, е теоретична част от по-голямо изследване върху краеведската проблематика на българските мемоари – тема на неин дисертационен труд.

Известни са научните интереси на доц. д-р Иванка Янкова към българското Възраждане като културен процес. Преди няколко години (съвместно с проф. Минчо Семов) въз основа на дългогодишни проучвания издаде монографията „Пламъци от пепелта“, така че статията в сборника е малка част от това изследване.

Статията на Иван Иванов и Радка Колева ни запознава с една документална находка – дневникът на Илия Йовчев, български културен и просветен деец, ръководител на Пловдивската и Софийската народни библиотеки след Освобождението. Този великолепен документ отразява борбата за наука и образование на зараждащата се бедна българска интелигенция, изграждаща малко по-късно основите на вече свободна, нова и модерна България. От друга страна, дневникът подробно обрисова картината на живота в САЩ през този период и в това си качество е много полезен за онези, които се интересуват от американската история.

Авторите също така ни представят и приносите на И. Йовчев за изграждането на Пловдивската библиотека като модерна културна институция.

Нека да благодарим на всички автори, на съставителя А.Тотоманова и на научния редактор Цв. Панчева за великолепия юбилеен сборник.

КОГНИТИВНО ИЗСЛЕДВАНЕ

ЗА ПРОФ. Т. БОРОВ

ДОНКА ПРАВДОМИРОВА

„Най-младият в елмазеното тризвездие на българската библиография – [Александър] Теодоров-Балан, [Никола] Михов, [Тодор] Боров, по определението на забележителния руски библиограф Павел Н. Берков, продължава и ще продължава да привлича вниманието на идващите поколения библиографи. По повод 105-та годишнина от рождението му към него се обръща отново доц. д.п.н. Александра Куманова. Тя отправя когнитологичен поглед към знаковия труд на проф. Боров „Пътя към книгите : Увод в библиографията“, отпечатан през 1942 г., който по жанр е универсален библиографски пътеводител, универсална международна ретроспективна библиография на библиографията, т.е. метабиблиография, съдържаща и немалко теоретични постановки на автора за същността и видовете библиография.

Разположено върху 70 страници, изследването на Куманова впечатлява със своята модерна структура и изложение, целящо да представи труда на проф. Боров като законен и достоен елемент на текстурата (строжа) на „международната универсална библиография на библиографията към 40-те години на XX в.“, като библиографско явление от световен мащаб, което е български „принос за трасиране на инфосферата“. Априори ще изтъкна, че авторката постига блестящо целта си, поднасяйки богата библиографска информация за най-значимите световни издания от този жанр и с многоаспектния си анализ ни кара да преоткрием богатото личностно библиографско знание, което Т. Боров е обладал за световната метабиблиография.

За да разположи „Пътя към книгите“ в

тогавашната планетарна библиографска инфосфера, Ал. Куманова структурира изследването си в четири части: I. Историография (Синхронна информационна картина към XXI в.); II. Хронотоп (Паралелна информационна картина към 40-те години на XX в.); III. Феноменология (Системен поглед към миналото – настоящето – бъдещето); IV. Теория (Хуманитарна библиография по подход: сито: свод- подбор).

В първата част са очертани генезисът и основните исторически моменти в развитието на ретроспективната библиография на библиографията, чието начало е поставено през XVII в. от Филип Лабе (Франция) и доведена до съвършената си класическа форма на ретроспективен указател на световната библиографска литература от англичанина Теодор Бестерман през 1939 г. Неговият труд „Всемирна библиография на библиографията“ се превръща в настолна книга за световния информационно-библиографски процес. Последното ѝ издание е от 1965 г.

Познаваща отлично източниците на този жанр, както и на следващата форма – библиографския пътеводител, зародил се в края на XIX в. в основата на класическата библиография на библиографията, Ал. Куманова подкрепя изложението си с изключително богата метабиблиография от 3-та степен. Хронотопа на библиографския пътеводител тя представя в САЩ и Европа (Германия, Великобритания, Франция, Русия), като заключава: „Феноменологията на раждащия се в лоното на универсалната международна библиография многообразен библиографски пътеводител на XX в. е плод на библиографската когнитология на инфос-

ферата, наблюдавана в триадната системност: принципно многообразие, отразяващо едновременно много равнища (фактографично, първично- и вторично-документално) на информационното моделиране; обозначено (това многообразие) чрез п-именования; генерирано от триединството цел-адресат-подбор...“ Или казано другояче, библиографският пътеводител отразява в международен обхват не само класическите библиографии, но и справочно-информационните издания като енциклопедии и справочници от първично-документално естество. С такъв именно характер е трудът на проф. Т. Боров „Пътя към книгите“, подложен на многоаспектен анализ в третата, същинската част на изследването.

Запознат в предходните части със световната практика, читателят вече е готов да преосмисли значимостта, същността и мястото на „Пътя към книгите“ в световния ареал на този жанр – за времето, в което е създаден, за настоящето и бъдещето. Чрез метода на дисекцията Ал. Куманова разкрива богатството, многообразието и различните нива на закодираната библиографска метаинформация за световната и националната (българската) книжнина до 40-те години на XX в. В контекста на библиографските пътеводители на световно равнище, тя обобщава: „Архитектониката на внушително вертикално-хоризонтално моделиране прави труда на Т. Боров шедьовър – за 40-те години на XX в. на универсалната международна ретроспективна библиография от втора степен [подч.

– от мен – Д.П.], каквото той продължава да бъде и през XXI в.“ (с. 26).

Анализът на Куманова убедително очертава мястото на проф. Т. Боров в редицата на световните „библиографи-архитекти“ на универсалната международна библиография от втора степен „под формата на ретроспективния многоаспектен пътеводител по информационната среда на планетата през XVII–XXI в.“

В последната част Куманова декодира георетичните виждания на проф. Т. Боров за библиографията като системно диалектическо цяло в различните му аспекти и проявления.

Основното изложение е придружено със справочен апарат, състоящ се от богат списък на цитираната литература и именен показалец, който допълва блестящата библиографска култура на изданието като цяло. Всъщност наративното изложение в изследването се съпътства с втори, библиографски пласт, който по своята същност е великолепно изпълнена библиография от трета степен на най-значимата част от световната библиография от втора степен.

От краткия анализ е видно, че българската библиографска наука се обогатява с ново, модерно, бих казала, авангардно изследване за организатора и строителя на съвременната модерна отечествена библиография – проф. Тодор Боров.

Куманова, Александра. Тодор Боров – „Пътя към книгите“ : [Изследване]. – София : Гутенберг, 2007. – 72 с.

БИОБИБЛИОГРАФИЯ НА ЕМИЛИЯН СТАНЕВ

ЦВЕТАНКА ПАНЧЕВА

„Признат и забравен“ – такава е тезата на литературоведа Георги Велев за писателя Емилиян Станев. Според него „българската литература през XX век е невъзможна и немислима без творчеството му“, но макар да е имал за времето си и световно признание, все още не са осмислени и оценени задълбочено в България прозренията му „като мислител и народопсихолог“ (Електронен бюлетин LiterNet).

Стогодишнината от рождението му е най-добрият повод да се вгледаме в текстовете на Емилиян Станев, за да преоткрием тяхната дълбочина и актуалност, защото писателят, според Г. Велев, „е казал такива неща за българина, без познаването на които няма да направим и крачка напред, и ще продължим да се въртим в неизбродими кръгове...“.

И действително, докосвайки се до неговото слово, могат да се направят паралели със съвременния живот и същевременно да се оцени житейската мъдрост на някои от посланията му:

„И видях тоя свят такъв, какъвто би го видял възкръснал мъртвец – необозрим за ума в миналото, днес и утре, а себе си – скитащ из него дух, осъден да блуждае от измама в измама. И смисълът на всичко, що ставаше в света, беше вън от мене, недостъпен за моя ум, скрит във времената зад незнайни вечно променливи образи, които уплитаха ума и го подмамваха от лъжа към нова лъжа“ („Антихрист“).

Или съкровенията от дневника му:

„Нашият народ се рови в миналото си като бедняк между богати, като нещастник между щастливци, чиито къщи не са изгорени и разпилени.“

„България е страна на ветровете от север и запад. Те издухват всичко нейно самотно.“

„Нашата история прилича на окъсани страници от ръкопис, върху който всеки е заличавал писаното от предишния.“

„Всеки българин в дълбоката си същност се ражда корумпиран... Не дай, боже!“

За да сподели с болка в края на живота си:

„Истината ли?! Ами запазете я за себе си, щом я знаете. На мен оставете илюзията.“

Стогодишнината от рождението на Емилиян Станев вероятно ще подтикне литературната критика да направи „съвременен прочит“ на някои от произведенията му. Театрални режисьори вече засвидетелстваха намерението си да възкресят на сцената по-малко популярни негови творби, като например „Лазар и Исус“.

ЮНЕСКО също отдаде дължимото на големия български писател, като обяви името му в културния си календар за световно отбелязване през 2007 г. Рождената му дата – 28 февруари – беше подобаващо чествана и от широката общественост в България с поредица от интересни изяви, чиято кулминация се състоя във Велико Търново.

Едно от големите събития по повод на юбилея стана излизането от печат на пълна негова биобиблиография, издадена от Регионалната библиотека „П. Р. Славейков“ и Къщата-музей „Емилиян Станев“ – Велико Търново. Изданието е плод на обединените усилия на сериозен творчески екип – авторката Живка Радева (библиограф в регионалната библиотека), редакторката Радка Пенчева (директор на къщата-музей), авторът

на литературния портрет доц. д-р Радослав Радев (Великотърновски университет), Калоян Здравков (дизайн и предпечат), Иван Бочев (художник на корицата), Румяна Николова и Здравко Николов (снимки). Отбелязвам специално всички лица, участвали в подготовката на библиографското изследване, за да открия последователно специфичния им принос в създаването на един професионално издържан и естетически оформен справочник.

Биобиблиографията, посветена на Емилиан Станев, следва добрите традиции на персоналията за български писатели. С въвеждащата си студия „Посланията на Емилиан Станев“ доц. д-р Радослав Радев прави задълбочен и многопластов анализ на творчеството му, „деликатно припомня същността на неговия хуманизъм, намерил измерения в националната съдба и социалната проекция на българина“ (с. 34). Подробният животопис, съставен от директорката на къщата-музей Радка Пенчева стройно излага познатите и по-малко известни факти. Те ни позволяват да придобием цялостна представа за житейските, творческите, обществените и личностните изяви на Емилиан Станев, да прозрем зад тях признанието, което той е получил от съвременниците си, включително и чрез присъдените му награди и отличия. Обяснителните бележки на авторката Живка Радева респектират със своята точност и конкретност. Зад тях проличава ерудицията и рутината на опитния библиограф, който систематизирано излага методиката и структурата на изследването си и мотивира евристичните възможности на предложения към него справочен апарат.

Същинската библиография, в обем от 2506 описания, е обособена в два основни дяла: „Емилиан Станев в България“ и „Емилиан Станев в други страни“. Те дават многоаспектна картина на творческото присъствие на автора у нас и в чужбина, както и на рецепцията му в широк хронологичен диапазон.

Делът „Емилиан Станев в България“ се състои от две структурни части.

Първата част „Литература от Ем. Станев“ съдържа шест подраздела. Най-съществени са подразделите „Самостоятелно издадени книги на български език“ и „Художествени и публицистични текстове на Ем. Станев, публикувани в периодични издания, сборници и учебници“ – за периода 1932-2006 г. Разкриването на творчеството на писателя е подчинено на основния методологичен принцип на персоналията – да се опишат възможно най-пълно отделните текстове на автора, като се открият първите публикации и се посочат връзките между идентичните и сходните текстове. В настоящата библиография това е направено по много добър начин – към всяко първо самостоятелно издание в забележка са посочени и следващите, ако има такива, а те са представени и с пълно библиографско описание в съответната година на издаване. Отразени са всички промени в заглавията на творбите, като връзката между тях е осъществена чрез препратки, включително и в заглавния показалец. Специално са издирени и описани произведенията на автора, включени в български учебници, читанки и хрестоматии. По този начин косвено е очертано мястото, което се отрежда на Ем. Станев в учебния процес през различните години. Многобройните, и без съществени изменения, преиздания на този тип литература обаче неизбежно изискват многократното им отразяване в съответните години и в известна степен водят до неоправдано нарастване обема на библиографията. Вероятно в този случай по-удачно би било обособяването на произведенията на Ем. Станев от учебно-помощните издания в специализиран подраздел и сводното им описване.

Третият подраздел представя преводите на произведенията на писателя, издадени на чужди езици в България. Той представлява интерес главно поради това, че дава нагледна представа за целенасочената дър-

жавна политика през периода 1948–1995 г. за популяризиране творчеството на изявени български писатели на точно определени чужди езици. Отделно е описана съставителската и редакторската дейност на Ем. Станев, включително и редактирането на периодичните издания „Ловец“, „Литературен фронт“ и „Искри“. Очертани са ловно-рибарските му пристрастия, редактираните от него сборници със стихове и разкази за деца, както и ролята му за издаване събраните съчинения на Димитър Димов и Димитър Талев. Специфични за настоящата библиография са подразделите, регистриращи филмите по произведения на Ем. Станев и една аудиокасета – „Крадецът на праскови“ (Художествени текстове за 8. клас).

Втората структурна част „Литература за Ем. Станев“ включва сведения за повече от 1500 публикации – библиографски и биографични материали за писателя, литературоведски изследвания, рецензии и отзиви за негови творби, за филми и театрални постановки, спомени, поздравителни и възпоменателни слова, портрети, снимки и шаржове на Борис Димовски, Иван Николов, Петър Боруков и др., за периода 1934–2006 г. Този огромен материал, както и в първата част, е структуриран хронологично, като стремежът тук е бил препечатаните текстове да се събират само към първата публикация. Затрудненията за съставителката в този раздел идват от многобройните случаи, когато под едно и също заглавие авторите включват текстове с различен обем и съдържание, което налага да се направят препратки и към по-обширната публикация. В самостоятелен малък подраздел са обособени литературно-критическите публикации за Ем. Станев на чужди езици, публикувани в България.

Вторият основен дял „Емилиян Станев в други страни“ отразява преводите на произведенията му и литературата за него в чужбина и е организиран азбучно по името на отделните държави и хронологично за всяка от тях. Тук, както и в почти всички библиографии от последните 15 години, могат

да се очакват неточности и непълноти. Както отбелязва и съставителката, те се дължат на някои промени в обхвата на бюлетините „Булгарика“ и особено на силно редуцираното комплектуване на книги и периодика, отнасящи се до България, в големите наши библиотеки. Въпреки споделените трудности в библиографията са описани над 270 заглавия на материали, издадени в чужбина, които очертават присъствието на произведения на Ем. Станев и рецепцията му в около 30 държави.

Следва особено да се изтъкне големият обем и пълнотата на извършеното библиографско издирване. Прегледани са както известните за всяка литературна персоналия библиографски източници и картотеки, така и значителен брой заглавия на периодични издания, в които е сътрудничил Ем. Станев, а също и друга литературоведска и учебна периодика. Библиографските описания са съставени прецизно, с достатъчно идентифициращи данни. Разкрито е съдържанието на сборниците, избраните произведения и събраните съчинения, направени са необходимите библиографски уточнения в прави скоби, забележки, кратки анотации, сводни описания, препратки.

Предложената система от показалци позволява да се ползва лесно и многопосочно същинската библиографска информация, като сполучливо я допълва в именен, заглавен, географски и семантичен порядък. Специално искам да подчертая добре обмислената структура на рубриките и подрубриките в тематичния показалец на публикациите за Ем. Станев на български език, която онагледява професионалните познания на съставителката и за библиографията, и за литературата. Оригинално нейно хрумване е и показалецът на издателствата, подготвили за печат книгите на Ем. Станев в България, защото откроява възобновения до известна степен интерес към неговите произведения от страна на частните издателства

през последните 15 години – особено към книгите му за деца. По-добре би било ако справочният апарат даваше повече възможности за търсене на публикациите на чужди езици – чрез отделен малък показалец на езиците, на които са преведени произведенията му, включително и на издадените в България; чрез включване към заглавния показалец и на произведенията на чужди езици; чрез приобщаване на чуждата рецепция посредством отделна рубрика в тематичния показалец и т.н.

Необходимата библиографска информация се открива бързо и благодарение на добрата предпечатна подготовка и дизайн на изданието. С усет за значимото са подбрани и илюстрациите – портрети и шаржове на писателя, снимки, включително и на експонати от къщата-музей „Емилиян Станев“, корици на негови книги, рисунки на Евгений Босаячки към някои от произведенията му. Похвала заслужава и полиграфското оформление на книгата. Трябва да се отбе-

лежат също и усилията на издателите – Регионалната библиотека „П. Р. Славейков“ и Къщата-музей „Емилиян Станев“ във Велико Търново, като се поздравят те за куража и упоритостта да замислят и осъществят този мащабен проект, който успява да реализират и да предложат на читателя точно в навечерието на 100-годишния юбилей на писателя.

Надявам се настоящата библиография да бъде забелязана и оценена и от изследователите-литературоведи, да им послужи с конкретни данни, включително и в евентуална бъдеща дискусия за мястото на Емилиян Станев в българската литература – „Признат и забравен“.

Радева, Живка. Емилиян Станев (1907-2007) : Биобиблиография / Живка Радева; Ред. Радка Пенчева. – Велико Търново, Регионална библиотека П. Р. Славейков и Къща-музей Емилиян Станев, 2007. – 388 с. с ил.

Новини

На 2 април т.г.в Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ бе открита изложбата „100 и вестници смях“ от колекцията на Антонио Станоев. В експозицията са включени 115 хумористични вестника – първи или последни броеве, събирани в продължение на близо 40 години.

В цялата сбирка на А. Станоев, съдържаща над 2700 заглавия, има периодични издания от края на XIX век (1883 г.) до днешни дни. Като познаваме сложния път на търсене и намиране на подобни библиофилски и библиографски материали, с право сме длъжни да отдадем заслуженото на неговата любов към книгата и всеотдайността му към идеята да запази в голямата си колекция с много раздели и тези не много трайни издания.

Изложбата бе открита проф. Филип Панайотов.

В откриването и представянето на експозицията взеха участие актьори от телевизионното предаване „Аламинут“.

Отдел „Библиотечна координация“

Съобщение

Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ предлага на вниманието на читателите отпечатаният наскоро том IX на „Български книги 1878–1944. Библиографски указател. Азбучна поредица“ – „Показалец по местоиздаване с издателства и печатници. Географски показалец“, съставен на базата на многотомния библиографски репертоар на българската книга за периода 1878–1944 г. На основата на публикуваната шесттомна азбучна поредица, в продължение на много години се разработва система от показалци, които представят в различен аспект около 60 хиляди заглавия: именен показалец, на издателства и печатници по местоиздаване, географски, на преводната литература, на серии и библиотеки и на заглавия. От тях до този момент Народната библиотека е издала през 1997–2000 г. Именния показалец (в 2 части).

Настоящото издание включва Показалец по местоиздаване с издателства и печатници и Географски показалец, както и добавки и поправки към корпуса на „Български книги“ и към Именния показалец. Обединението на двата показалеца в едно книжно тяло спомага да се извършват необходимите справки, свързани с българската книжнина и отнасящи се до селищата – по местоиздаване или по съдържание.

Структурата на първия показалец се характеризира с това, че издателските колективи, както и печатниците, са разпределени и подредени по азбучен ред в съответните селища, но отделно едни от други, в рамките на всяко населено място: издателства и издатели; печатници; книги без издателски данни. Същевременно той е изчерпателен информационен справочник, който съдържа имената на всички издатели, издателства и печатници за близо седем десетилетия.

Вторият показалец дава сведения за книгите, в чието название се съдържа географско понятие, като детайлизира материалите чрез предметни рубрики и подрубрики. Данните са отнесени към съвременните имена на географските обекти, но е направена връзка и с другите им форми.

Издаването на настоящия том увеличава многократно възможността за пълноценното използване на богатата информация, съдържаща се в цялата поредица „Български книги“. По-конкретно той би подпомогнал провеждането на разнообразни книговедски изследвания, на краеведски и генеалогични проучвания, свързани с отделни селища, както и за антикварното комплектуване на фондовете на общодостъпните библиотеки със значими местни публикации. Справочникът може да послужи и при обучението на студентите – библиотекари, библиографи, книгоразпространители и филолози във висшите учебни заведения в страната. Той би подобрил също така и информационната дейност на местните библиотеки, музеи, архиви и творчески организации.

Изданието е с достъпната цена от 3 лева и излезе от печат благодарение на финансовата помощ на Министерството на културата.

IN MEMORIAM

*Ако в тълпата Лорда в теб опазии,
в дворците – своя прост човешки смях,
ако зачиташ всеки, но не лазиш,
ако от враг и свой не те е страх,*

*ако запълниш хищната Минута
със шейсет секунди спринт поне веднъж
светът за винаги е твой!*

Из поемата на Киплинг „Ако“,
любима на Йохан Лаутлиев

На 18 февруари т.г. ни напусна **Йохан Лаутлиев** – директор на Народна библиотека „Иван Вазов“ от 1976 до 1988 г.

През целия този период аз му бях заместник, което ми даде възможност да бъда близо до него, да му помагам с опита и професионализма си в специфичните библиотечни дейности. Той, от своя страна, ме направи съпричастна към новаторските си идеи за превръщането на библиотеката в един модерен институт – център на културния живот в Пловдив.

Й. Лаутлиев дойде в библиотеката от в-к „Отечествен глас“, където работи дълги години като зав.-отдел „Изкуство и култура“, а по-късно и като заместник-главен редактор. Като журналист той е помагал особено много за утвърждаване на младите художници и на пловдивската живописна школа. Силни и проблемни материали пише в областта на киното и изобразителното изкуство, полага големи усилия и грижи за укрепването на пловдивски творчески съюзи и институти. С голямо внимание се отнася към младите пловдивски дарования в областта на литературата за израстването им като истински поети и писатели.

Без да притежава специално библиотечно образование (завършил е Академията за обществени науки), благодарение на широките му културни интереси и качества му на добър организатор и ръководител, той успешно продължава традициите на библиотеката, като непрестанно обогатява съдържанието на дейността й. Доверието и уважението, с което се отнесе към целия състав на библиотеката, му помогна още в началото да спечели колектива.

Заслуга на Лаутлиев е, че създаде в библиотеката нова атмосфера за творческа активност и инициативност, необходими, за да разкрие като директор в пълната възможностите, които традициите, богатството на фонда, кадровият потенциал и съвременната материално-техническа база предоставят.

Йохан Лаутлиев притежаваше качества на модерен ръководител. Богатата му ерудиция, опит и познания в областта на изкуството и културата му позволиха да развие нови дейности, да внесе нови разнообразни по-свободни форми на културни прояви. Голяма заслуга на Лаутлиев бе, че успя да привлече и включи в работата на библиотеката творческата интелигенция на Пловдив – художници, писатели, композитори, музиканти, артисти, журналисти.

Първа в страната, Народна библиотека „Иван Вазов“ по идея на директора организира и откри за читателите „Изкуствотека“, чрез която пряко подпомага работата по естетическото възпитание. Освен книги тук се дават за домашно ползване грамофонни плочи, диафилми, видеокасети на игрални филми, дискове, албуми, репродукции на художествени картини и много други нетрадиционни библиотечни материали. Провеждат се срещи на пловдивската културна общественост с композитори, художници, писатели, артисти, водят се общообразователни лектории, клуб „Симфония“ и „Опера“, уреждат се предпремиерни срещи с участниците на новите постановки на театъра, операта, филхармонията.

По негова идея се създаде нов фонд от проекти и макети на монументална украса, реализирани в Пловдив; фонд от снимки на театрални и оперни постановки; заснемат се изложби на пловдивски художници; той създаде музей на пловдивската литература и голяма филмотечна сбирка от игрални и научно-популярни филми. Лаутлиев внесе нови моменти в издателската дейност на библиотеката. По негова идея и лично участие изданието „Литературни вести“ намери своя творческа територия, радва се на голям интерес сред библиотечната и читателска публика. Той продължи издаването на Годишника, където намериха място оценките и съдържателния анализ на всички тези нови форми.

Йохан Лаутлиев отрано прозря необходимостта от автоматизация на библиотечно-биб-

лиографските процеси. Не случайно първата електронноизчислителна българска машина беше експериментирана в нашата библиотека, за да можем по-късно да вървим постепенно към пълна автоматизация.

С присъщия му новаторски дух, Лаутлиев създаде комплексен Детско-юношески отдел с много нови форми – кръжоци по живопис и керамика, галерия на детското творчество, стая на приказките, зала за поезия, кино зала и др.

Като директор Йохан Лаутлиев задълбочи приятелските връзки на НБИВ с побратимените библиотеки в Лайпциг, Бърно, Веспрем (Унгария), Санкт Петербург.

Свободното ползване на няколко чужди езика му даде възможност да изучава и прилага чуждия библиотечен опит.

Йохан Лаутлиев участваше и в дейността на много обществени и граждански организации. Той има щастието да организира един незабравим празник по случай 100-годишнината на НБИВ, като го превърна в тържество на цялата пловдивска общественост и на библиотекарите от страната.

Носител е на орден „Кирил и Методий“ и „Червено знаме на труда“. През 1982 г. получава престижното звание „Заслужил деятел на културата“. Наред с тези достойни български награди Йохан Лаутлиев намери място и в „Who's who“, 1989–1990 г. В документа за включването му в този световен справочник пише: „Тази награда е за тези личности, които демонстрират невероятни и многоизмерими постижения в техните собствени полета на работа и по този начин допринасят за подобряване на съвременното модерно общество.“

Прекланяйки се пред делото на Йохан Лаутлиев, ние ще запазим в съзнанието си светъл и траен спомен за директора, колегата, приятеля.

С живота и делото си Йохан Лаутлиев се вписа в културната история на Пловдив и на НБИВ.

Радка Колева

IN MEMORIAM

Доц. д-р **Петър Парижков**
(10.02.1944 – 13.03.2007)

Внезапно и несправедливо рано ни напусна колегата и приятелят, поетът, редакторът и обаятелният преподавател доц. д-р Петър Парижков.

Високо морална личност, той работеше „на ползу роду“, раздаваше се на всички, които имаха нужда от подкрепа, от добра дума и помощ, а общуването с него бе белязано със знака на човечността, добронамереността и аристократизма.

Академичната общност на СВУБИТ му дължи дълбока признателност както за интензивната му и съдържателна преподавателска работа, така и за усилията му за същностно развитие на духовното и културното пространство на България.

Дълбоко скланяме глава пред твоята ранна и неочаквана смърт.

Почивай в мир, скъпи приятелю !

От академичната общност на СВУБИТ